

Open Monumentendag 2025

De priorij Bethanië te Loppem (collectie Gemeentearchief Zedelgem)

De Priorij van Bethanië

Één van de meesterwerken van
Zedelgemse Bouwmeesters

Koffer van de metsers uit 1662, vervaardigd door F. De Cock (collectie STAM – Stadsmuseum Gent)

Voorwoord

Open Monumentendag is een vaste waarde op de erfgoedkalender van de gemeente. Vrijwel jaarlijks wordt een stukje bekend of minder bekend onroerend erfgoed in de kijker gezet voor een breed publiek. De heemkundige kring 'Pastoor Ronse' zorgde in samenwerking met de gemeente voor de invulling van deze editie, die als thema 'architecturaal erfgoed' heeft.

In 2025 is het 100 jaar geleden dat het eerste deel van de bouw van de Priorij Bethanië te Loppem werd afgerond; een perfecte gelegenheid om in de bouwgeschiedenis van de priorij te duiken. Christian Deneve, Brigitte Vrielynck en Paul Vandenbussche van de heemkundige kring werkten hiervoor een boeiend activiteitenprogramma uit, met deze brochure als blijvend resultaat.

De auteurs Christian en Brigitte slagen erin om de Priorij Bethanië op een veelzijdige manier te benaderen. In het eerste deel van de brochure belichten ze met het verhaal van de Loppemse aannemers Bulckaert en Verhaeghe een nieuw en boeiend stuk Loppemse geschiedenis. Met het hoofdstuk over de architecten Béthune en Viérin wordt de priorij in een rij van indrukwekkende bouwwerken geplaatst. Tot slot komt de geschiedenis en vooral ook de evolutie van de congregatie zelf aan bod. De auteurs schetsen met verve hoe de taakstelling van de zusters en de invulling van het gebouw al honderd jaar hand in hand gaan.

We wensen dan ook de heemkundige kring, de auteurs, de zusters van de priorij Bethanië, de vele betrokken vrijwilligers en families uitdrukkelijk te bedanken voor dit mooie werk. Aan de lezer wensen we veel leesgenot toe.

Schepen van erfgoed & archief
Charlotte Vermeulen

Burgemeester
Annick Vermeulen

Ten geleide

De Priorij Onze-Lieve-Vrouw van Bethanië bestaat in 2025 100 jaar en is nog steeds zeer actief in Zedelgem, in de deelgemeente Loppem zelf, maar ook via dochterinstellingen verder weg in België en verspreid over de hele wereld, vooral in Afrika. De klemtonen mogen dan anders liggen dan vroeger, de inzet en de volharding en uiteraard het geloof is springlevend. Daar waar contemplatie en vooral missiewerk ooit de belangrijkste doelstellingen waren, ligt nu eerder de aandacht bij de medemens. Het missiewerk leidt ondertussen een eigen leven zoals we kunnen vaststellen in de vele instellingen die de boodschap van de Benedictinessen verder verspreiden. In die periode van 100 jaar waren twee gebeurtenissen zeer belangrijk. 1914-1918 met de Eerste Wereldoorlog die de stichting van een klooster voor Benedictinessen wat uitstelde en de locatie ervan veranderde (oorspronkelijk gingen de zusters zich immers vestigen in Varsenare). Kort na de oorlog kwamen ze terecht in het kasteeltje Lisbona te Loppem, en Loppem gingen ze nooit meer verlaten tenzij voor de missies. Een tweede belangrijke gebeurtenis kwam er met het overlijden eind 1944 van de eerste priorin Paula Blomme, een volbloed Loppemse. De nadruk kwam nog meer op het missiewerk te rusten. Vervolgens werd het klooster te groot met de vervlaamsing en het afnemen van de roepingen. Het werd naast een klooster ook een internaat voor de meisjes uit de Abdijsschool van Sint-Andries.

We mogen er fier over zijn dat zowel de abdij van Sint-Andries als de priorij Bethanië het werk zijn van Zedelgemse (algemene) aannemers, Louis en André Verhaeghe. Louis Verhaeghe had bovendien een Loppemse voorganger, Louis Bulckaert. Die laatste bouwde het kasteel van Loppem en ettelijke andere neogotische gebouwen. En van dat kasteel naar de abdij en de priorij was het maar een kleine stap. In deze korte brochure zullen we dan ook minder de klemtoon leggen op de welgekende architecten, Joseph en Luc Viérin enerzijds en Jean-Baptiste Bethune anderzijds, maar vooral op die Zedelgemse handen die deze bouwwerken tot stand hebben gebracht. Daarbij zullen we ook de zusters zelf niet vergeten en hun belang voor de gemeenschap.

Christian Deneve

Voorzitter van de Heemkundige Kring Pastoor Ronse van Zedelgem

Inhoudstafel

Voorwoord	3
Ten geleide	4
 I. DE BOUWMEESTERS: AANNEMERS	 6
Algemene aannemers	6
Louis Bulckaert (1819-1897)	8
Louis Verhaeghe (1869-1951)	13
André Verhaeghe (1900-1980)	23
Joris Verhaeghe (1937-2023)	27
Frederic Verhaeghe (1965-heden)	30
Slotbeschouwingen over de firma Verhaeghe	32
 II. DE BOUWMEESTERS ARCHITECTEN, KLINKENDE NAMEN! ..	 33
Jean-Baptiste Bethune (1821-1894): Jan Gotiek	33
Joseph (Jos) (1872-1949) en Luc Viérin (1903-1979)	36
 III. HET VERHAAL VAN DE PRIORIJ BETHANIË	 50
Inleiding	50
Oprichting van de priorij	55
De architect(en) en de aannemer	57
De eerste steen	58
De uitbreiding van de priorij in moeilijke tijden	61
Verbondenheid met Christus	63
Missieposten	64
De Tweede Wereldoorlog	64
Het overlijden van de eerste priorin en de verdere uitbouw van het klooster	69
Indeling en omgeving van het klooster en de kerk	73
Waar staan de zusters voor?	76
Missiewerk	76
De toekomst is begonnen	85

De Priorij van Bethanië

Één van de meesterwerken van Zedelgemse Bouwmeesters

Christian Deneve
Brigitte Vrielynck

I. DE BOUWMEESTERS, AANNEMERS

Algemene aannemers

Villa Stuivenberghe (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed, foto ©Patricia Van Vlaenderen)

Het verhaal van de Loppemse aannemers **Verhaeghe** begint met Karel Lodewijk, in de volksmond Louis Verhaeghe. Hij is de eerste van vier generaties die het beroep van aannemer uitoefent in Loppem. Het bouwbedrijf start op de hoek van de Heidelbergstraat en de spoorweg. Daar bevond zich ooit Villa Stuivenberghe die Louis Verhaeghe zelf had gebouwd. De villa Stuivenberghe dateert van ca. 1905 en werd in 1925 grondig verbouwd.

De firma gaat over van vader op zoon en is vandaag nog in handen van de familie Verhaeghe. Het bedrijfsarchief van de firma werd einde 2012 op vraag van de afgevaardigd bestuurder van de

N.V. en met bemiddeling van het Gemeentearchief Zedelgem in permanente bruikleen afgestaan aan het Provinciaal Archief te Sint-Andries Brugge.

De firma Verhaeghe en de voorganger ervan, de firma **Bulckaert**, waren in Zedelgem en Loppem zeer belangrijke werkgevers. De bouw was een arbeidsintensieve sector. Vele families in Zedelgem zullen werknemers geteld hebben bij Bulckaert en/of Verhaeghe.

Het verhaal van Louis Verhaeghe begint inderdaad bij een andere Loppemse aannemer, de algemene bouwonderneming van Karel Lodewijk Bulckaert, in de wandelgang Louis genoemd. Hij was het die het neogotische kasteel van Loppem heeft gebouwd voor baron Charles van Caloen en barones Savina de Gourcy Serainchamps.

Zowel Louis Verhaeghe als Louis Bulckaert waren algemene bouwaannemers. Een algemene bouwaannemer is voor geen kleintje vervaard. Het algemeen aannemingsbedrijf kan worden gedefinieerd als een onderneming die de verantwoordelijkheid op zich neemt om alle bouwactiviteiten te realiseren en te coördineren. De algemene bouwaannemer neemt dus de organisatie, de uitvoering en alle risico's van het volledig bouwproject op zich¹. Voor hem geldt ook de tienjarige aansprakelijkheid voor aannemers en architecten van het Burgerlijk Wetboek. Aannemers zijn aansprakelijk voor (ernstige) gebreken die ontstaan zijn tijdens de uitvoering van het bouwproject. Bovendien is de aannemer ook aansprakelijk voor manifeste ontwerpfouten van de architect die de aannemer niet heeft gemeld tijdens de uitvoering!

De taken van de algemene aannemer zijn zeer divers. In de 19de eeuw en ook nog lang in de 20ste eeuw hadden zij daarom verschillende ambachtslieden in dienst: timmerlieden, metsers, dakwerkers, stukadoors, enz. Louis Bulckaert kon dus grote werken voor zijn rekening nemen. Zelf was hij metser van opleiding, net als zijn opvolger Louis Verhaeghe. Het waren vooral timmerlieden en metsers die in de 19de eeuw een onderneming van algemene aanneming oprichtten. Wellicht moet men de oorzaak hiervan zoeken bij de gilden uit het ancien régime, toen zowel metsers als schrijnwerkers al bij de geschoolde beroepen werden gerekend. In beide gevallen, maar vooral voor schrijnwerkers gold dat bij de opleiding het uitwerken van en het werken op

¹ DOBBELS J., *Algemene aannemers in België. Evolutie van een beroepsgroep (1870-1970)*, Brussel, Fama, 2023, p. 16.

basis van tekeningen een belangrijk deelaspect vormde. Dit vergemakkelijkte de stap naar algemene aannemer². Ook Frans De Nul bijvoorbeeld, de grootvader van aannemer Jan De Nul, was aanvankelijk schrijnwerker, gespecialiseerd in trappen³.

Louis Bulckaert (1819-1897)

Louis Bulckaert was de eerste grote algemene aannemer in (groot-)Zedelgem. Hij werd geboren op 27 mei 1819 te Ardoois. Hij huwde op 15 april 1852 te Sint-Andries met Isabella Theresia Kinsabyl (St. Andries 8 februari 1821-Loppem 4 april 1897). Hij overleefde zijn echtgenote nauwelijks met enkele maanden en stierf te Loppem op 12 oktober 1897. Zoals toen gebruikelijk, baatten de Bulckaert's ook de herberg Sint-Jozef uit in de Statiestraat C24 (nu 45), recht tegenover de herberg Graaf van Vlaanderen. Dat was vooral de taak van Isabelle, naast uiteraard de opvoeding van de kinderen.

Het echtpaar Bulckaert kreeg zes kinderen, maar kende weinig geluk met hun kroost. Vijf van de zes kinderen waren al overleden in 1895. Het overlijden van Petrus (1852-1886), die eerst metser was maar nadien ingeschreven stond als winkelier te Sint-Kruis (Brugge), kwam hard aan. Maar ook Bernard (1863-1893), vermeld als schoenmaker en later als griffier bij de gemeente Loppem, overleed al op de leeftijd van 30 jaar. Twee meisjes Leonie (1857-1859) en Octavie (1859-1862) stierven als peuter. Ook Mathilde (1856-1895), gehuwd met Franciscus Martens uit Oedelem, werd niet oud. Het overblijvende kind van Louis en Isabelle, Melanie (1854-1942), was doofstom geboren. Zij huwde na het overlijden van haar ouders met bakker Henri Van Reybroeck (1868-1920). Ze zette de uitbating van de herberg St. Jozef van haar vader en moeder verder met haar man die ook koopman was in kolen, meststoffen en likeur. Toen zij omtrent 1920 die uitbating stopzette, kwam haar neef Frederik (Joseph) Martens (1884-1964) haar vervangen. Hij richtte er met zijn echtgenote Emma

² Ook het gebruik van houten dakconstructies, de houten balken en diverse vormen van afwerking in hout in huizen en gebouwen sloten naadloos aan bij de ervaring van timmerlieden evenals de houten bekisting voor bouwprojecten in gewapend beton die opkwam in de vorige eeuw.

³ DOBBELS J., o.c., p. 30-32.

Strubbe (1893-1974) een maalterij op⁴. Melanie overleed in 1942 op de leeftijd van 88 jaar.

De herberg 'Sint-Jozef' (aan de linkerkant) die werd uitgebaat door Louis' echtgenote Isabella en later door dochter Melanie. (collectie Gemeentearchief Zedelgem)

Louis woonde na zijn huwelijk in 1852 met Isabella Kinsabyl voorlopig in de Vulderstraat B9/26 te Brugge. Op 28 april 1853 verhuisde het echtpaar met zoon Petrus van de Schaarstraat B7/22 te Brugge naar Loppem. Daar namen ze de dag daarop hun intrek in het huis Dorp nr. 9 en nadien verhuisden ze regelmatig binnen Loppem zelf⁵.

⁴ HERMY W. en DENEVE C., *Wandeling langs de herbergen van het oude Loppem 1900-1914*, Zedelgem, Deneve C en Hermey W., 2022, 106 blz.

⁵ Van 1856-1866 staan ze vermeld onder wijk C nr. 12 met hem als meester metser en zij als huishoudster. Vanaf 1866-1876 wonen ze in Dorp 10 en van 1876-1886 in de Statiestraat nr. 19 en staan ze vermeld als meester metser en zij als herbergierster. Vanaf 1886 tot 1890 wonen ze in wijk C nr. 22 (Statiestraat) en vanaf 1890 tot hun overlijden in wijk C nr. 24 (Statiestraat) in het huis de Sint-Jozef. Hij wordt dan vermeld als ondernemer en zij als herbergierster, dochter Melanie als kleermaakster. Statiestraat 24 is nu Stationsstraat 45 en werd grondig verbouwd. Het atelier lag achter het huis, allicht in de inham waar ooit de maalterij Martens lag en nu enkele huizen staan.

Vanaf 1857 zou Louis Bulckaert zich specialiseren in grote neogotische bouwprojecten. Volgens Van Cleven was Louis (Carolus Lodowicus) Bulckaert⁶ (1819-1897): "... een aannemer van metselwerk geboren in Ardooie maar sinds 1853 wonend in Loppem die naam maakte door het kasteel van Loppem. Hij was weinig geletterd en kon geen rekeningen opmaken. Hij was echter een eerlijke, intelligente en betrouwbare vakman." Het feit dat hij weinig geletterd was, wordt enigszins tegengesproken door ontvangstbriefjes die zich bevinden in het kerkarchief van Loppem. Weliswaar zal Louis Bulckaert geen boeken geschreven hebben, maar hij moet zeker in staat geweest zijn om rekeningen op te maken. Wellicht ligt de bron van de opmerking van Van Cleven bij Jules Helbig⁷ die zeer lovend was over de stielkennis van Louis Bulckaert, maar in deze voor 1906 typische terminologie: "...Louis Bulckaert, excellent maçon, ne sachant pas écrire, ne pouvait guère tenir les comptes, mais honnête, intelligent et docile, vrai type de l'ouvrier flamand, il devint plus tard entrepreneur de bâtisses importantes..."

Bidprentje van Charles Van Robaey (Archief de Bethune Marke)

Het neogotisch patronaat zal Louis Bulckaert omarmen. Onder leiding van Jean-Baptiste Bethune zal hij aannemer worden van belangrijke bouwwerken, steeds in samenwerking met schrijnwerker Charles van Robaey uit de Jeruzalemstraat te Brugge en de gebruikelijke andere ambachtslieden rond Bethune. Zo werkt Louis Bulckaert onder meer aan de basiliek van Dadizele (1857-1867), het kasteel van Loppem (1858-1863), de jachtopzienerswoning van het kasteel van Loppem (1863, nu: restaurant Ten Voute), het neogotisch complex van Vivenkapelle (1863-1864), de kerk van Egem (ca.1869-

⁶ J. VAN CLEVEN, o.c., p. 77.

⁷ J. HELBIG, *Le baron Bethune*, Lille-Bruges, Desclée de Brouwer, 1906, p. 116.

1873), de Toren van David te Aartrijke⁸ (1871), de verbouwingen van het kasteel Baesveld met als architect René Buyck (1873-1875), het kasteel Ter Heyde van Charles Julien van Outryve d'Ydewalle te St. Andries (1875), de Congregatiezaal van de Xaverianen te Brugge (1875)⁹, de kerktoeren van Waardamme (1879), het Sint-Godelieveprioraat te Gistel (1891) en aan ettelijke woningen zoals uiteraard aan zijn eigen woning in Loppem (nu Stationsstraat 45) en sommige aangrenzende woningen. Ook voor de kerk van Veldegem had Bulckaert de laagste inschrijving ingediend, maar de kerkraad en de gemeente Zedelgem verkozen de Torhoutse aannemer Van Hollebeke-De Leeuw¹⁰.

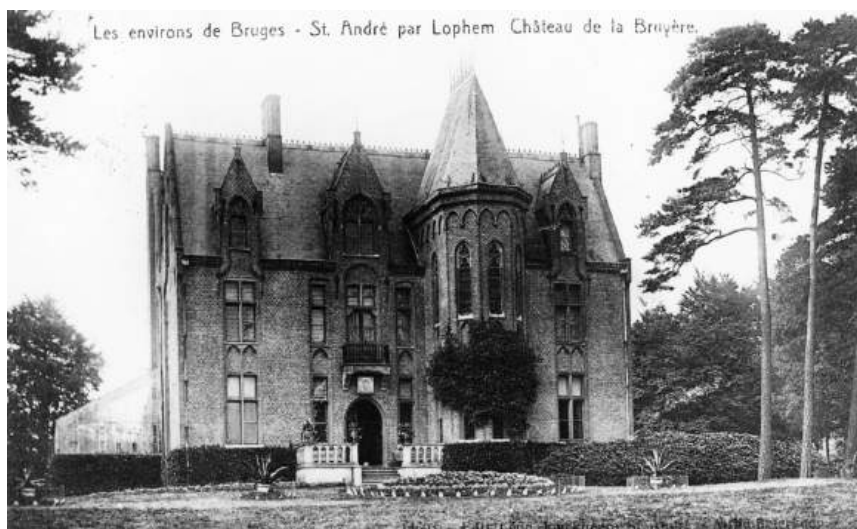
Louis Bulckaert was op meerdere vlakken zeer actief. Zijn bedrijf omvatte verschillende afdelingen: houtbewerking, metselwerk, algemene bouwwerken, enz. Het bewijs van zijn vele activiteiten vinden we in de kranten van weleer. Men vindt er ook vrij veel openbare aanbestedingen die toen al volop werden toegepast: hij die het laagste bedrag voorstelde, mocht de werken uitvoeren. Op kosten besparen was (en is) dus de boodschap. Die aanbesteding bevatte doorgaans alle graaf-, hei-, metsel-, timmer-, stukadoor-, steenhouwers-, loodgieters-, schilders- en behangerswerken met inbegrip van alle arbeidslonen en de levering van alle materialen. Je moest dus niet alleen over eigen of geleend kapitaal beschikken om dat allemaal aan te kunnen, je moest er ook voor zorgen dat het werk niet stilviel. Wanneer het slecht ging in de bouw kon hij wel terugvallen op de inkomsten uit zijn herberg.

Louis was dus van vele markten thuis. Dit blijkt onder meer uit de krantenartikelen uit die tijd die we konden raadplegen. In het Burgerwelzijn van 30 september 1876 lezen we op pagina 4 dat er een openbare verkoping zal plaatsvinden te 'Loppem-plaats' voor Louis Bulckaert. De verkoping gaat door om 13u en betreft onder meer "...de allerschoonste merrie van 4,5 jaar oud, de beste melkkoei, schijvekoppen, reepen, stellinggoed en veel metsers-halm..."

⁸ Wellicht ook de voormalige brouwerij De Leeuw waar nu het gemeentelijk archief huist, zie DEPOURQ A., TACK S., *Merkwaardige bouwstenen. Vernieuwende architectuur in Zedelgem*, Zedelgem, Gemeentebestuur Zedelgem, 2007, p. 20-22.

⁹ Thans de ingang van het Groeningemuseum te Brugge.

¹⁰ DENYS B., "Parochie Veldegem: sterke rank aan de Zedelgemse wijnstok", Zedelgem 900 jaar, Zedelgem, Heemkundige Kring Pastoor Ronse, 1989, p. 40

Kasteel Ter Heyde, één van de bouwwerken van aannemer Bulckaert (collectie Paul Vandenbussche)

Dezelfde krant kondigt op 11 mei 1878 op pagina 1 aan dat voor de bouw van een gemeenteschool voor 'knechtjens' te Zedelgem meerdere personen hebben ingestoken waaronder Louis Bulckaert voor 32.166 BEF. Daarmee is hij wel de duurste. En op 22 februari 1879 spreekt dezelfde krant vol lof over de afwerking van de nieuwe kerktoeren van Waardamme. Daarvoor stonden in: de provinciale architect René Buyck en de Loppemse aannemer Louis Bulckaert. Hetzelfde duo zorgde iets vroeger ook voor een complete verbouwing in Vlaamse renaissancestijl van het kasteel Baesveld. Verder lezen we in de Gazette van Brugge van 24 mei 1880 op pagina 2 dat Louis Bulckaert ingestoken heeft voor de werken aan het bisdom en aan het seminarie te Brugge. Opnieuw is hij zeker niet de goedkoopste! Louis Bulckaert beperkt zich echter niet tot de onmiddellijke omgeving van Brugge. Op 9 april 1881 staat op pagina 2 van het Burgerwelzijn te lezen dat hij voor een bedrag van 56.965 BEF mededingt voor de bouw van een nieuwe meisjesschool te Oudenburg, daarmee is hij veruit de goedkoopste. De jaren 1880 waren echter gekenmerkt door een zware economische crisis, wellicht om die reden namen de Bulckaert's er ook een belangrijke herberg bij. Op zondag 22 januari 1888 ging in de herbergen van Louis Bulckaert en L. Jonckheere een prijskamp door op de '2 billiards'.

Louis Bulckaert blijft tot in de jaren 1890 actief als aannemer. Hoewel de zaak volgens sommige bronnen reeds zou overgenomen zijn door Louis Verhaeghe in 1892 (zie verder), blijft hij toch nog actief na die datum. In 1894 is hij nog de aannemer van een uitbreiding/verbouwing van de inrichtingen van de zusters maricolen in de Ieperweg te Loppem. En in 1895 steekt hij nog in voor renovatiewerken (La Patrie 3 januari 1895), van de kerk te Lissewege. Op 12 oktober 1897 overlijdt Louis Bulckaert. Op 29 december 1897 vermeldt het Burgerwelzijn de openbare verkoop van de herberg Sint-Jozef en het aanpalend woonhuis met 24 a erf uit de nalatenschap van de Bulckaert's en de verkoop van nog drie huizen ernaast met 32 a erf.

Louis Verhaeghe (1869-1951)

Ten laatste in 1894¹¹ wordt Karel Lodewijk 'Louis' Verhaeghe (1869-1951) zelfstandige aannemer. Hij treedt daarmee in de sporen van Louis Bulckaert bij wie hij voordien tewerkgesteld was als hoofd van een afdeling. Louis werd geboren op 12 maart 1869 te Zedelgem als Carolus Ludovicus. Hij draagt dezelfde voornamen als zijn vader (Ruddervoorde 1832 - Zedelgem 1917). Vader wordt in de geboorteakte nr. 53 vermeld als metser, aanvankelijk was hij echter landwerker¹², moeder is Ludovica Bogaert (Zedelgem 1841 - Zedelgem 1928).

Deze familie Verhaeghe is oorspronkelijk afkomstig uit Wingene en Ruddervoorde. In de bevolkingsregisters van 1891-1900 vinden we Louis nog steeds in Zedelgem. Hij is er net als zijn broers Edmund en Edward gekend als metser. Die twee laatsten verhuizen al naar Loppem begin 1895. Edmond zal er met Octavie Paepe wonen in de Kattestraat. Hun zoon Maurice sneuvelt in 1915 in Diksmuide¹³.

¹¹ De oudst bewaarde agenda waarin Louis zijn activiteiten en betalingen schreef, dateert van 1894.

¹² Bevolking Zedelgem 1856-1870, wonend in het huis C20 en later als metser (bevolking 1870-1880) in de Houtte (Hoge) Vautestraat 51.

¹³ DENEVE C., *Maurice Verhaeghe. Een Loppemse gesneuvelde aan de petroleumtanks te Diksmuide*, Zedelgem, Gemeentebestuur Zedelgem, 35 blz.

De leden van het Sint-Vincentius Genootschap voor het Kasteel van Loppem. Louis Verhaeghe is de man die op de stoel uiterst links zit. André Verhaeghe staat als derde van rechts met snor en pijp. (Stichting Jean van Caloen, Kasteel van Loppem)

Louis verhuist naar Loppem op 15 oktober 1897, drie dagen na het overlijden van Louis Bulckaert! Hij huwt er op 20 september 1898 met Virginie Naessens (Egem 1865-Loppem 1920) die bij haar ouders woont in het boswachtershuis bij de Aandekooi. Zij was een zuster van Victor Naessens, een Loppemse militair die als commandant van het Fort Loncin te Luik grote verdiensten behaalde. Na zijn overlijden werd de weg naar zijn voormalige ouderlijke woning (bij de huidige Aandekooi) naar hem genoemd als generaal Naessens de Loncinlaan. Hun vader, Petrus Naessens, was een boswachter die van Egem naar Loppem was verhuisd in 1880 om er voor de familie van Caloen te werken als bos- en jachtwachter. Het jonge koppel Verhaeghe-Naessens ging na hun huwelijk in 1898 wonen in het Dorp in het huis nr. 156.

In 1897¹⁴ had Louis Verhaeghe ondertussen een éénmanszaak voor algemene aanneming opgericht. De bouwsector kende toen een heropleving. Als algemene aannemer zou hij voortaan instaan voor het gehele bouwproject. Hij had ploegbazen, timmerlieden, dienders en metselaars in dienst, soms ook nog steenhouwers, maar deed ook beroep op onderaannemers. Hij droeg zorg voor de planning en organisatie van de bouw, huurde *locomobiles* (verplaatsbare stoommachines, bij het heien gebruikt), heistellingen en tonmolens (voor het droogmalen van het terrein), hij regelde de steigerbouw, de eerstesteenlegging, enz. Op grond van de ontwerpen van architecten en ingenieurs, moest hij vaak technische oplossingen uitwerken. Voor de risico's die in de bouwsector frequent zijn, moest hij zich indekken door dure verzekeringen af te sluiten. Anderzijds bleef het noodzakelijke startkapitaal voor aannemers aanvankelijk nog vrij beperkt. De mechanisering van het bouwbedrijf zou slechts ten volle doorgevoerd worden na de Eerste Wereldoorlog.

In korte tijd werd de Firma Verhaeghe een begrip in de Brugse bouwwereld. Belangrijk hierbij was de toewijzing van twee grote bouwwerken. Louis werd immers de aannemer van de Sint-Andriesabdij Zevenkerken en van de priorij Bethanië (Loppem). Aanvankelijk werkte hij voor Zevenkerken nauw samen met zijn twee broers Edmond en Edward die bij hem in dienst waren. Die twee broers en hun kinderen en kleinkinderen liggen aan de basis van andere firma's Verhaeghe. We denken aan onder meer het Studiebureau Verhaeghe (en partners) en de Bouwonderneming Gebroeders Verhaeghe. Ook zij voerden heel wat bouwwerken uit in Loppem en omgeving, zoals in Tillegem, op het Costersveld, in de wijken de Toekomst en Rietmeers, enz.

¹⁴ DEHAECK S. en DERWAELE J., *Gids van bedrijfsarchieven in de provincie West-Vlaanderen*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008, p.361, vermeldt echter 1892. Uit het archief blijkt weliswaar dat Louis al actief was voor 1897, er zijn al agenda's met uitgevoerde werken en uitbetaalde lonen vanaf ten vroegste 1894. Een echt journaal met werken en lonen dateert slechts van 1897, PAWV-bouwbedrijven 2008/PB/respectievelijk 7e en 7c.

De bouw van de abdij St. Andries (Zevenkerken)

De St. Andriesabdij Zevenkerken wordt voor Louis Verhaeghe een soort vuurproef. Nadat Dom Gerard (baron Joseph van Caloen) de toelating voor het oprichten van een nieuwe abdij voor benedictijnen had verkregen, moest hij nog de grond en de financiën daarvoor vinden. Senator Léon van Ockerhout, de vader van zijn schoonzus, kocht daartoe grond uit het domein Beisbroek (ooit eigendom van de oude Sint-Andriesabdij) en stelde dat ter beschikking voor de oprichting van de abdij die missionarissen moest opleiden. Het terrein was zeven hectaren groot.

Tweede fase van de bouw van de Sint-Andries abdij van Zevenkerken ca. 1930 (Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/F./F.V./79378)

De werken werden getekend in 1901 door dom Ludgerus Rincklake, een benedictijn van de abdij van Maria Laach¹⁵. Hij behoorde tot de belangrijkste vertegenwoordigers van de neoromaanse en neogotische kerkenbouw in Westfalen. Er werd geopteerd voor een traditioneel abdijplan¹⁶. Het omvat een vierkant van vier kloostergangen rond een binnentuin. Aan de noordkant, naar het oosten gericht, ligt de kerk. Aan de oostkant ligt de kapittelzaal, aan de westkant de refter en aan de zuidkant de bibliotheek. De cellen van de monniken lagen loodrecht op de kloostergangen. In 1901 startten de werken en op 8 september 1902 ging bisschop Waffelaert over tot de inwijding van het nog onvolledig abdijcomplex. De abdij was verre van af, de werken gingen onverminderd verder tot het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914. De monnik vond zijn inspiratie voor de kerk van de benedictijnenabdij Zevenkerken in het oosten: een uniek concept met een basilica zoals in vroegchristelijke kerken en een Byzantijnse koepelkerk gescheiden door een atrium. De originaliteit ligt ook in de zeven 'kerken' van de neoromaanse abdij. Er werd een kerk gebouwd omgeven door zes andere kerken, in verschillende stijlen. Die zeven kerken herinneren aan de zeven grote basilieken van Rome. Een flinke uitdaging voor de architect én de aannemer.

Tijdens de Grote Oorlog viel het bouwbedrijf grotendeels stil bij Louis Verhaeghe. Hij moest zich onder meer behelpen met het rooien van bomen bij kastelen en boerderijen. Die bomen werden dan verkocht aan particulieren die niets anders hadden om zich te verwarmen. Na de Eerste Wereldoorlog verbeterde de toestand van het bouwbedrijf echter snel. De schade in West-Vlaanderen was immers immens en de wederopbouw vergde veel mankracht.

Na een onderbreking hervatte de firma ook voor de abdij de werkzaamheden van 1923 tot en met 1930, toen al naar de plannen van architect Joseph Viérin. Hij had de opdracht gekregen om een centraal volume te bouwen op de plaats van het atrium. Daartoe verbond hij de kerk in basiliekvorm en de kerk voor

¹⁵ De Duitse architect Wilhelm Rincklake trad in 1896 in als monnik en was nadien uitsluitend actief voor zijn orde en andere kerkelijke opdrachtgevers.

¹⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: *Sint-Andriesabdij Zevenkerken met bijhorende school, internaat en tuinen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/75154> (geraadpleegd op 8 december 2024).

De Sint-Andriesabdij Zevenkerken **vóór** 1930 (collectie Gemeentearchief Zedelgem)

De Sint-Andriesabdij Zevenkerken **na** 1930 (collectie Paul Vandenbussche)

Maria met centrale aanleg door middel van een viering, een achthoekige toren. Hij haalde zijn inspiratie uit de St.-Ambrosiuskerk in Milaan waarvan hij de krachtlijnen in de bakstenen gevel, de achthoekige vieringtoren en de campanile overnam.

Louis Verhaeghe werkte toen voor het timmer- en schrijnwerk in de abdij onder meer samen met schrijnwerker Karel Van Robaey (Egem 1859-St. Kruis 1926) uit St. Kruis¹⁷.

Schrijnwerkerij Karel Van Robaey St. Kruis ca. 1900 (collectie Werkgroep Heemkunde Sint-Kruis)

Louis Verhaeghe heeft ook heel wat kerken gebouwd. De kerk van Geluwe (1912 en 1919-1925) is hiervan een mooi voorbeeld. Dit geldt ook voor de Sint-Niklaaskerk van Slijpe (1920) en de heropgebouwde Sint-Eligius kerk van Ruddervoorde (1925). Deze laatste kerk werd op 13 oktober 1913 plechtig ingewijd. Op 17 oktober 1918 dynamiteerden de terugtrekkende Duitse troepen

¹⁷ Zie PAWV-bouwbedrijven 2008/PB/8a; niet te verwarren met Charles Van Robaey (1822-1872) uit de Jeruzalemstraat te Brugge die samenwerkte met Louis Bulckaert.

echter de toren, met de vernietiging van de toren en van het schip als gevolg. Een ander voorbeeld is de parochiekerk Sint-Dionysius van Zarren. In 1922-1924 werd die kerk heropgebouwd na de Eerste Wereldoorlog, naar een ontwerp van architect Jerome De Boutte¹⁸.

De kerk van Zarren, 1919 (Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/F./F.V./79407)

Voor Louis Verhaeghe bleef het niet bij de kerk van Zarren. Hij werd ook belast met de aanpak van de Sint-Pieterskerk van Esen (Diksmuide). Die was net heropgebouwd in 1913 maar werd compleet vernield tijdens de Grote Oorlog. Tijdens de wederopbouwperiode werd het aanvankelijke idee om de site van de Sint-Pieterskerk te bewaren als ruïne niet gerealiseerd. In 1923-1926 werd de kerk heropgebouwd als een historische reconstructie naar een ontwerp van architect Thierry Nolf (Torhout) op basis van de restauratieplannen van 1909-1913.

¹⁸ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: *Parochiekerk Sint-Dionysius* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/91367>, (geraadpleegd op 20 september 2024).

Naast kerken bouwde Louis Verhaeghe ook kastelen, onder meer het kasteel Ryckvelde. Oorspronkelijk kende men daar een eeuwenoude kasteelhoeve, in de 19de eeuw eigendom van de familie Wautelée. De familie liet het kasteeltje renoveren. In 1909 werd het landgoed Ryckvelde echter verkocht aan Raphaël Gillès de Pélichy. Omdat hij de kasteelhoeve niet comfortabel genoeg vond, liet hij circa 200 meter ten noorden ervan een nieuw kasteel bouwen. Dit neogotische kasteel werd in twee fasen opgetrokken door Louis Verhaeghe, met de Eerste Wereldoorlog als onderbreking. De architect is onbekend. De eerste fase liep van 1913 tot 1914 en betrof de westkant van het kasteel tot en met de inkompartij en toren. Na de Eerste Wereldoorlog werden de werken opnieuw gestart om te eindigen in 1929. Het kasteel werd als zomerverblijf gebruikt door de in Izegem residierende familie van Raphaël Gillès de Pélichy (1875-1967)¹⁹. Raphaël was de tweede zoon van Alexander en van Savina van Caloen, een dochter van de bouwheren van het kasteel van Loppem.

Kasteel Ryckvelde (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed, foto ©Marc Ryckaert)

¹⁹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: *Kasteeldomein Rijkevelde* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78984> (geraadpleegd op 11 september 2024).

We noteren verder nog: werken aan de vergroting van de grafkelder van Caloen en werken aan hun kapel in de Sint-Martinuskerk te Loppem (1899), kasteel Tudor (1904), Villa Madonna te Loppem (1912), de neogotische Sint-Audomaruskerk van Westkerke met architect J.F. Carette (1914), het huis De Galeye van de van Ockerhouts op de hoek van de Vlamingstraat en de Jacob van Ooststraat te Brugge (1925, architect Jos Viérin), de vergroting van de school van de zusters in de Sint-Laurentiusstraat te Zedelgem (1928), werken aan de (verdwenen) brouwerij du Lac aan het Minnewaterpark te Brugge (1926), bouw van de Christus-Koningkerk en -klooster te Brugge (1931), het bouwen van de Sint-Baafskerk te Sint-Andries-Brugge (1934), werken aan de brouwerij van Henri Maes, de Halve Maan (1936), werken aan de Gentpoort en Sint-Godelieveabdij te Brugge, aan het kasteeltje Lisbona te Loppem, aan Ter Potterie te Brugge, aan het Wit Huis te Loppem), enz, te veel om op te sommen.

Pentekening Sint-Baafskerk (Beeldbank Brugge, Stadsarchief Brugge, Verzameling Jaak A. Rau)

Circa 1932 bouwde Louis Verhaeghe voor zichzelf een nieuwe villa iets verder dan Stuivenbergh, in de Stationsstraat nummer 18, eveneens opgetrokken in een historiserende stijl. De villa, genaamd 'Villa Hagenbos', is gelegen in een ruime tuin op de hoek met de Kattestraat. We zien een oranje baksteenbouw

Villa Verhaeghe of Haegenbos (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed, foto ©Patricia Van Vlaenderen)

op een vierkante plattegrond onder een leien schilddak met aan alle zijden erker- en/ of torenuitbouwen. De eindgevels zijn afgewerkt met traptoppen. Het metselwerk in oranje baksteen is zeer verzorgd en uitgevoerd in Vlaams verband. Oorspronkelijk was de tuin toegankelijk via een centrale ingang met hekken gevat in bakstenen hekpijlers. Tegenwoordig is de ingang rechts door de verbreding van de Stationsstraat in 1983 waarbij een deel van de tuin is afgestaan. De tuin is in de jaren 1980 aangelegd door de Brugse tuinarchitect André Van Wassenhove, onder andere met taxushagen, ginkgo, toverhazelaar en een rozentuin. Achteraan bevindt zich een serre²⁰.

Louis Verhaeghe stierf in 1951. Zijn zonen André en aanvankelijk ook Paul, waren in de jaren 1920 al in het bedrijf opgenomen.

André Verhaeghe (1900-1980)

André, een zoon van Louis Verhaeghe en Virginie Naessens, geboren te Loppem op 27 september 1900 († Loppem 1 augustus 1980), is de voornaamste uitvoerder van de grondige verbouwingen en uitbreidingen van Zevenkerken en Bethanië in de jaren 1930. In 1920 had André zijn vader vervoegd in het bedrijf. De focus lag bij beiden op het bouwen voor de kerk en de adel. Op 15 oktober 1928 huwde André met Judith Catry uit Oudenburg (Oudenburg 1900-Oostende 1992), dochter van de gemeentesecretaris van Oudenburg. Hij zou zich meer en meer specialiseren. De toenemende mechanisatie maakte het noodzakelijk om keuzes te maken. Indien hij grote werken wilde aanvangen, dan moest hij wel investeren in een duur machinepark. Daartoe moest hij investeren en lenen, maar ook de nodige erkenningen verkrijgen. De overheid zou het toezicht op de aannemers immers verscherpen door ze in te delen in

²⁰ DEPOURQ A., TACK S., *Merkwaardige bouwstenen. Vernieuwende architectuur in Zedelgem*, Zedelgem, Gemeentebestuur Zedelgem, 2007, 80 blz.

klassen²¹. Tijdens de jaren 1930 gingen meerdere bedrijven uitbreiden. Integratie en de volledige beheersing van de productieketen was de boodschap. In 1937 was de firma van André Verhaeghe samen met de firma De Lille aldus eigenaar van de N.V. Steenbakkerijen van Oedelem, nu al jaren in vereffening. Ook in Snaaskerke bezat de firma een steenbakkerij, de SV Bombeure die reeds ontbonden werd voor notaris Paul Ancot te Gistel op 10 april 1953²². André Verhaeghe werd er aangeduid als de enige vereffenaar.

Pannen- en steenbakkerij Tuileries de Briqueteries d'Oedelem, 1983 (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed)

Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, maakte André Verhaeghe deel uit van het 22ste Linieregiment te Gent, een infanterieregiment van de eerste reserve. Na zijn ontslag uit het Belgische leger kon hij zijn aannemingsbedrijf verder uitbaten. De omstandigheden waren echter ongunstig. Voor alles en nog wat

²¹ J. DOBBELS, o.c., p. 116-117.

²² Brugsch Handelsblad 23-05-1953, p. 5.

had men toelatingen nodig. André, die diverse bouwerven moest bezoeken, had bijvoorbeeld een speciale toelating bekomen om met zijn Ford te rijden.

Toelatingsbewijs voor André Verhaeghe, Tweede Wereldoorlog (Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV PA/Verhaeghe/2018/P.B./323o)

Na de oorlog daalde het aantal arbeiders van 100 naar 30. André was echter nog steeds betrokken bij de bouw of restauratie van vele kerken. Voorbeelden daarvan zijn de kerk van Houtem bij Veurne (1949-1950) met grondige restauratiewerken naar een ontwerp van architect Luc Viérin²³ en de parochiale Sint-Jozefskerk van Roeselare. Ook voor kastelen bleef André Verhaeghe de geschikte persoon. Vermits hij al betrokken was bij de bouw van de priorij

²³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart met kerkhof [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/16994> (geraadpleegd op 11 september 2024).

André Verhaeghe (collectie familie Verhaeghe)

Bethanië en bij de verbouwingen van 1930 van de abdij van Zevenkerken, was hij ook de geschikte persoon voor de verdere aanpassingen en verbouwingen ervan. Aldus bouwde hij in 1951 een nieuwe vleugel aan Zevenkerken naar een ontwerp van architect Luc Viérin. Daar werd onder meer de bibliotheek in ondergebracht. Hierdoor verdubbelde de oppervlakte van het klooster. Er werd een stuk tuin opgeofferd. Er werd een nieuwe binnenplaats toegevoegd aan de twee andere en er rees een collegezaal uit de grond.

Het personeelsbestand was fel afgebouwd. Toch was André in 1967 erkend in de categorie bouwwerken D, klasse 6, voor werken tot 50 miljoen BEF, terwijl hij in 1942 slechts erkend was voor minder omvattende werken in klasse 2²⁴. Hoewel hij meeging met zijn tijd, bleef André nog steeds een afnemer van grote werken aan vooral kerken en kastelen zoals zijn vader. Hij richtte echter ook diverse schoolgebouwen op zoals dat van OLVA te Assebroek (1957) of bedrijfsgebouwen zoals het hoofdkantoor van de N.V. Deceuninck te Gits. Particuliere bouw van huizen en villa's kwam minder aan bod. Voor de Tweede Wereldoorlog ontbraken zeker bij de bevolking op het platteland nog de nodige middelen om nieuwe huizen te laten bouwen of te verbouwen.

André Verhaeghe was een bezige bij. Als onder meer jarenlange voorzitter van de kerkfabriek te Loppem en bestuurslid van de Koninklijke Handbooggilde St. Sebastiaan te Loppem, was hij een spilfiguur in het Loppemse maatschappelijk leven. André Verhaeghe was echter ook zeer goed geïntegreerd in de wereld van de Brugse aannemers, zoals in de Interprofessionele Kamer der bouwbedrijven (onder meer als ondervoorzitter) en het Brugs aannemershuis dat gezamenlijke aankopen verrichtte voor de Brugse aannemers. Hij ging volledig mee in de tendens tot samenwerking tussen aannemers en was

²⁴ J. DOBBELS, o.c., p. 136

ationale vertegenwoordiger voor onze regio in meerdere organisaties van aannemers. Die samenwerking was immers noodzakelijk geworden door de toenemende specialisaties. Het is echter met zijn zoon Joris dat het bedrijf een andere richting zou inslaan, dat de eigenlijke omslag zou gebeuren. Tijdens de jaren na de Tweede Wereldoorlog kwam immers massaal geld vrij om te investeren in (vooral) woningbouw.

Joris Verhaeghe (1937-2023)

In 1961 komt zoon Joris André Verhaeghe vervoegen in de firma en in 1972 werd de PVBA André en Joris Verhaeghe gesticht. Joris was gehuwd met Anne Clerens (Asse 1937-Loppem 2018). Het aanbod van het aannemersbedrijf zou zich onder Joris sterk uitbreiden in de richting van moderne architectuur, bouw van grote appartementen en heel diverse gebouwen. Op 10 april 1988 werd de Algemene Bouwaanneming Joris Verhaeghe NV opgericht. Ondertussen had de wetgever niet stilgezeten. De voorwaarden qua kennis en dergelijke meer voor een algemene aannemer werden vanaf 1964 vastgelegd in wetten. Daarbij lag de klemtoon vooral op kennis van beheers-, plannings- en coördinatietechnieken en op het beheer van de veiligheid²⁵. Joris Verhaeghe was al vanaf 1961 de hoofdaannemer geworden. Hij voerde grote werken uit zoals in 1961 aan de werkhuizen Leon Claeys en in 1966 met de kantoren van de drukkerij NV Die Keure in de Oude Gentweg te Brugge. In dezelfde jaren 60-70 werden met de Leeuwerik (1968) en later de Nachtegaal (1974) door de firma Verhaeghe de eerste sociale appartementen in hoogbouw in West-Vlaanderen opgetrokken in de Rijselstraat te Sint-Michiels (Brugge).

Ook het grootste sociaal appartementsgebouw 'Rond den Heerd' (1970) van Sint-Pieters in modernistische stijl met drie vleugels in stervorm werd door de firma Verhaeghe gebouwd. Op 29 april 1967 meldt het Brugsch Handelsblad dat de bouw ervan werd toegewezen aan de firma André Verhaeghe voor 44.296.352 BEF, met als architecten Axel Ghysaert en Philippe Delva. Tussen 1972 en 1984 realiseerde de sociale huisvestingsmaatschappij Interbrugse Maatschappij voor de Huisvesting bovendien de nieuwe wijk Stockvelde te Sint-Michiels. Ontwerpers waren de Brusselse architecten-urbanisten Raymond

²⁵ J. DOBBELS, o.c., p. 138

De Leeuwerik te Sint-Michiels Brugge, 2014 (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed, foto ©Kris Vandevorst)

Huyghebaert en Remy Van der Looven die ook de Leeuwerik hadden uitgetekend. In het westen van die wijk werden 118 appartementen in vijf gebouwen van twee tot tien bouwlagen opgetrokken: de Zonnebloem, de Boterbloem, de Korenbloem, de Klaproos en de Eglantier. De firma Verhaeghe nam de Zonnebloem voor haar rekening.

Andere bouwprojecten waren o.a. de uitbreiding en verbouwing van de gebouwen van de NV Artex Family te Aartrijke (1994), de verbouwing van het oudste huis van Brugge, de Oude Steen, nu het foltermuseum (1994, architect Luc Vermeersch), de verbouwing van het domein Forreyst te Sint-Andries met architect Arthur De Geyter en de hotel-en toerismeschool Spermalie (2003).

Architect Raymond Huygebaert en Joris Verhaeghe waren ook actief in Zedelgem. In de deelgemeente Loppem tekende Huygebaert de woonwijk uit in de Spreeuwenweg die tussen 1976 en 1985 gebouwd werd in opdracht van de Interbrugse Maatschappij voor Huisvesting. De oudste bouwphase (een meergezinswoningbouw met 25 appartementen) werd vanaf 1979 gehuurd door het OCMW van Zedelgem en voor eigen rekening uitgebaat tot 2016 als serviceflats onder de naam 'Maartenshove'. De sloop volgde een jaar later.

Maartenshove, 2013 (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed, foto ©Evert Vandeweghe)

In de jaren 70 trok Joris Verhaeghe ook nog twee baanbrekende bouwwerken op: het Parkhotel op 't Zand te Brugge (1975) en Scharpoord, het cultureel centrum van Knokke (1978). Het tweede bouwwerk is een klassiek voorbeeld van brutalisme. Een stroming binnen de architectuur die is ontstaan vanuit het modernisme. Die stijl wordt gekenmerkt door grote blokachtige structuren van ruw onafgewerkt gewapend beton of metselwerk, door de hoekige en repetitieve vormtaal en door het monochrome kleurenpalet. Het bombastische en soms intimiderende karakter van het brutalisme had tot gevolg dat het vooral ingezet werd voor grote openbare gebouwen, zoals concertgebouwen, bibliotheken, universiteitsgebouwen (VUB te Etterbeek), rechtbanken en stadhuizen. Het brutalisme kende zijn hoogteperiode van de jaren 1950 tot en met de jaren 1970. Het publiek kon deze stijl zelden smaken zodat het brutalisme snel onpopulair werd. Het vaak gebrekkig onderhoud ervan leidde tot verloedering.

Scharpoord Knokke, 2013 (collectie Cultuurcentrum Knokke-Heist - CC BY-SA 3.0)

Ook Joris was zoals zijn vader André sterk aanwezig in sociale kringen, uiteraard binnen de aannemerswereld, maar ook ruim erbuiten. Zo bevinden er zich in het provinciaal archief een grote hoeveelheid documenten van de Interprofessionele Kamer der Bouwbedrijven en van de Brugse Rotary Club 't Vrije. Joris was immers in

1982 betrokken bij de oprichting van die Club en werd er in 1985 voorzitter van.

Frederic Verhaeghe (1965-heden)

In 2005 nam Frederic Verhaeghe, de zoon van Joris, de fakkel over. Hij stuurde het bedrijf naar een nieuwe locatie en investeerde in een moderne schrijnwerkerij. Het aanbod bleef erg divers en werd uitgebreid met promotieactiviteit. Frederic deed in de jaren 90 aanvankelijk ervaring op in Duitsland onder meer als projectmanager van de verkeersinfrastructuur rond de nieuwe beurs van Leipzig, de verbouwing van het Duits Parlement te Berlijn en de bouw van het nieuwe treinstation van Erfurt. Op 12 juli 2005 verandert hij de naam van de firma in 'Verhaeghe Algemene Bouwonderneming', een onderneming met een 15-tal werknemers. De firma bouwt en verbouwt heel wat privéwoningen en appartementen. Ze is ook actief in openbare werken en heeft naast de algemene aanneming ook een schrijnwerkatelier gespecialiseerd in houten buitenschrijnwerk, dit zowel voor de vervanging van historische ramen als voor moderne ontwerpen. Frederic Verhaeghe voerde onder meer werken uit voor het Strandpaviljoen te De Haan, voor scholenbouw met de Freinetschool De Tandem te St. Kruis, voor co-housing met de Eikenberg te Sint-Kruis, voor appartementsgebouwen met Ter Haeghe in Loppem en nog voor de verbouwing van de brouwerijen zoals de Halve Maan en de oude brouwerij Van Caillie in de Oude Zak te Brugge²⁶.

²⁶ Die brouwerij was eigendom van Oscar van Houtryve, telg van een familie die ooit begon te brouwen in Loppem. In brouwerij Van Caillie brouwde zijn schoonzoon Albert Van Caillie "Bourgogne des Flandres". Albert werd de laatste brouwer in het gebouw genaamd 'De Sterre/Ten Ezele', een brouwerij die teruggaat tot 1415.

Co-housing Eikenberg, 2025 (© Rita Deboodt)

Brouwerij De Halve Maan was wellicht een van de allereerste brouwerijen van het land om haar deuren te openen voor het brede publiek in de jaren 80. De brouwerij, een industrieel-archeologisch complex, heeft een unieke erfgoedwaarde, die jaarlijks meer dan 125.000 bezoekers uit binnen- en buitenland trekt. Bijna 40 jaar later investeerde de brouwersfamilie opnieuw in de vernieuwing van het bezoekerscentrum van de brouwerij. De firma Verhaeghe Algemene Bouwonderneming stond in voor de verbouwing van de brouwzaal en het plaatsen van afvalreservoirs, dit gebeurde binnen een recordtijd.

Slotbeschouwingen over de firma Verhaeghe

In haar ruim 100-jarige bestaan maakte het bedrijf Verhaeghe heel wat moeilijkheden en veranderingen door. Het bedrijf overleefde twee wereldoorlogen. De Tweede Wereldoorlog leidde tot een drastische vermindering van het personeel, werken voor de bezetter werden immers niet aanvaard²⁷. Van 100 voor de Tweede Wereldoorlog ging het naar een 30-tal werknemers tijdens de wederopbouw. Tot de jaren 1960 realiseerde men hoofdzakelijk bijzondere projecten zoals kastelen, scholen en religieuze gebouwen. De focus verschoof hierna naar private woningen, bedrijfsgebouwen en appartementencomplexen. Vanaf 1971 voerde men ook opdrachten uit voor het ministerie van Openbare Werken. Op vandaag wordt vooral ingezet op hoogwaardige en gespecialiseerde bouwwerken. Een van de belangrijkste werken ooit uitgevoerd door de firma betreft echter de priorij Bethanië te Loppem. We gaan daar verder op in, maar eerst een woordje over de bouwmeesters architecten.

²⁷ De zogenaamde Galopindoctrine voorzag daarentegen de industriële activiteiten onder de bezetting in stand te houden of te hervatten, behalve wat de productie van wapens en munitie betrof. Het accent lag op het behoud van de Belgische economie. Het militair gerecht wilde na de oorlog de doctrine niet zomaar volgen. De vervolging van economische collaboratie bleef echter beperkt.

II. DE BOUWMEESTERS ARCHITECTEN, KLINKENDE NAMEN!

Jean-Baptiste Bethune (1821-1894): Jan Gotiek

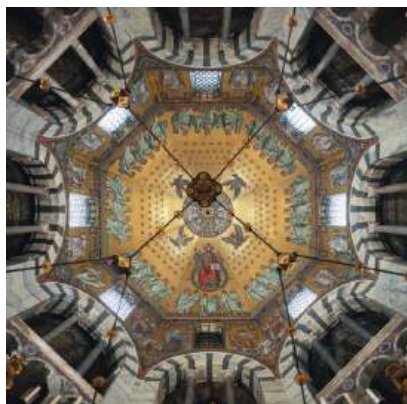
Jean-Baptiste Béthune is de eerste zoon van de vijf kinderen van Felix Béthune (1789-1880) en van Julia Adela de Renty (1792-1856). Vader Felix kent een politieke loopbaan onder meer als burgemeester van Kortrijk. Jean-Baptiste wordt geacht in zijn voetsporen te treden. Hij krijgt eerst particulier onderricht thuis in Kortrijk vooral gericht op nationale geschiedenis, archeologie, kunst en muziek, en lessen in muziek en tekenen aan de stedelijke academie te Kortrijk. Daarna begint de 16-jarige Béthune aan de K.U.L. (1837) de studies van filosofie (met inbegrip van wiskunde) en rechten. Het wordt geen succes. Aanhoudende aanvallen van migraine en een gebrek aan motivatie en zelfvertrouwen leiden tot een mislukking.

Ondertussen had Béthune in Leuven wel verder muziek- en tekenlessen²⁸ gevolgd. Hij zou in of door Leuven ook een vriendenkring voor het leven opbouwen met onder meer Louis (1817-1912) en Charles (1815-1896) van Caloen, Louis Goethals (1820-1882), Ernest van Huele (1809-1883), George Mann (1804-1874), Mgr. Malou (1809-1864) en Mgr. Faict (1813-1894). De meesten daarvan zal hij ook later ontmoeten in de Confrérie van het Heilig Bloed te Brugge. Door Geo(rge) Mann, een gewezen secretaris van de Engelse kardinaal Thomas Weld (1773-1837), zal hij later ook dicht komen te staan bij de Engelse kolonie te Brugge. Tijdens een reis met Geo Mann naar Engeland bouwt hij ook daar een stevige vriendenkring op met onder meer Edward Welby Pugin (1834-1875) en Mgr. Wiseman (1802-1865). Hij werd er beïnvloed door de ideeën over neogotiek van Auguste Welby Pugin (1812-1852) en graaf de Montalembert (1810-1870).

In 1845 begint hij een loopbaan (1845-1848) als secretaris van de provinciale gouverneur van West-Vlaanderen, de Mûelenaere. In 1848 wordt hij verkozen

²⁸ Hij kreeg les in tekenen en beeldbouwen van onder meer Karel Hendrik Geerts die ook instond voor een reeks beelden voor de gevel van het stadhuis te Brugge (1852).

voor de provincieraad van West-Vlaanderen. Hij zal raadslid blijven tot in 1858. Dat laatste jaar heeft hij al een stevige reputatie opgebouwd als artiest en glazenier, met als promotor de Engelse glazenier John Hardman, ontwerper van (religieus) borduurwerk en van meubilair. Bethune zal zich ontpoppen als een kunstenaar van de eerste rang, nationaal en internationaal.

Koepelmozaïek van de Dom van Aken, 1871-1881 (Flocci Nivis, CC BY 4.0 via Wikimedia Commons)

Jean-Baptiste Bethune is een overtuigd christen die zoals zijn nauwe vriendenkring de middeleeuwen ziet als de echt diep-christelijke periode en de gotiek als de echte en enige christelijke stijl. Deze oprechte overtuiging zal zich manifesteren in al zijn artistiek werk waarmee hij telkens teruggrijpt naar de middeleeuwen. Bijgestaan door architecten bij het ontwerpen van gebouwen²⁹ zal Jean-Baptiste Bethune zelf evolueren naar ontwerper en architect.

Een belangrijke stap in zijn ontwikkeling daarbij is het kasteel van de familie van Caloen te Loppem (1858-

1863). Na een belangrijke bijdrage bij de neogotische restauratie van de Heilig Bloedkapel te Brugge, waar hij onder meer het hoofdaltaar ontwerpt, wacht hem een andere uitdaging. Het neogotische kasteel van Loppem wordt eerst op vraag van Charles van Caloen (1815-1896) en zijn echtgenote Savina de Gourcy Serainchamps (1825-1912) getekend door Edward Welby Pugin. Die architect volgt echter naar hun zin al te zeer de Engelse neogotiek. Na vele aanpassingen, ook door Bethune aangestuurd, en uitstel vanwege Pugin, besloten de van Caloen's om verder enkel met Jean-Baptiste Bethune samen te werken. Bethune zal naar Edward Pugin in Engeland reizen voor een korte verdere opleiding in architectuur. Uiteindelijk maakt hij samen met Edward Pugin het laatste ontwerp (dat Pugin niet wenst te ondertekenen) dat door

²⁹ Eén van zijn eerste bouwwerken is de kapel van Milanen te Zwevegem ca. 1846-1847. Hij doet het meeste van het werk zowel buiten als binnen, maar wordt bijgestaan door architect Pierre Nicolas Croquison (1806-1887).

Broederlijk(?) onder elkaar: het kasteel van Loppem door E. Pugin en J.-B. Bethune en het kasteel van bisschop Malou te Sint-Michiels (Brugge) door E. Pugin, afgebroken in 1957 (boven: Wikimedia Commons, cc by P. Hermans en onder Beeldbank Brugge, Stadsarchief Brugge, Algemene Fotoverzameling)

Charles en Savina aanvaard wordt. Pugin wordt uitbetaald, maar voortaan zal Bethune het overnemen. De fundamenteen lagen er toen al. De gevel is van de hand van Pugin, maar met heel wat aanpassingen in Vlaamse stijl. Wat opvalt is daarbij onder andere het gebruik van baksteen, de venstertraceringen, de kruismonelen, de veelvuldige dakkapellen en de strakkere lijnen.

Het kasteel van Loppem is een mijlpaal voor de van Caloens maar ook voor Bethune. Hij vindt er de Vlaamse neogotische stijl die de zijne zal worden en die hij vele malen zal herhalen. Hij ontwerpt meerdere gebouwen in onze streek, zoals het neogotische complex van Vivenkapelle en na de dood van E.W. Pugin in 1875 de basiliek van Dadizele. Na zijn vertrek naar Gent, waar hij medestichter wordt van de Gilde van Sint-Thomas en Lucas (1863) en van de Sint-Lucas school (1866), wordt hij terecht de vader van de Belgische neogotiek genoemd, de Belgische Pugin!

Jean-Baptiste Bethune zal de ontwerper worden van heel wat neogotische (parochie)kerken, abdijen en kapellen. Voorbeelden daarvan zijn de parochiekerken van Loppem (verbouwing), Oostkamp, Blankenberge, Spiere, Marke, Zottegem, Bissegem en Linden. Hij tekent ook de abdij van Maredsous en de kapel van het klooster van de dochters van liefde van de Heilige Vincentius a Paulo te Brugge op het Wijngaardplein.

Joseph (Jos) (1872-1949)³⁰ en Luc Viérin (1903-1979)

Jos Viérin werd geboren in Kortrijk op 10 mei 1872. Hij was de vierde zoon van vijf, zijn oudere broer Emmanuel werd een begaafde schilder. Zijn ouders baatten een winkel voor kledingstoffen uit vlak bij de Hallen van Kortrijk. Hun specialisatie was Vlaamse kapmantels. Eerst volgde de jonge Jozef studies aan het Sint-Amandscollege en na de schooltijd tekenlessen aan de Academie voor Tekenen en Schilderkunsten in Kortrijk. Nadien studeerde hij van 1890 tot 1896 voor architect aan het Hoger Instituut Sint-Lucas te Gent. Aan de Academie

³⁰ VIERIN F.M., *Over leven en werk van architect Jos Viérin (1872 – 1947). Veelzijdig architect in Vlaanderen voor en tijdens het interbellum*, Waregem, Vision Publishers, 2009. - CORNILLY J., COOMANS T., DAUWENS L., *Themanummer Jos Viérin*, In de Steigers: Erfgoednieuws uit West-Vlaanderen, jg. 16, nr. 4, 2009.

voor Teken- en Schilderkunsten te Kortrijk werd de klassieke kunst gedoceerd. Aan de Sint-Lucasschool te Gent lag de klemtoon echter op de neogotische principes en de kunst van de middeleeuwen. Jean-Baptiste Bethune leerde er Viérin de technieken aan van de neogotische stijl. Tijdens de leerperiode van Viérin ontstond er echter een reactie binnen Sint-Lucas. Men opteerde ervoor om de neogotische principes minder strikt toe te passen en de nadruk te leggen op de studie van restauratietechnieken. Viérin zou deze technieken later toepassen bij de restauraties van diverse kerken in West-Vlaanderen³¹. Jozef Viérin behoorde tot de zogenaamde tweede generatie van Sint-Lucas-architecten. Deze architecten kenmerken zich door het gebruik van een traditionele, regionale baksteenarchitectuur met invloeden uit de late gotiek en de renaissance³². Dat belet niet dat Jos Viérin zoals zijn leermeester Bethune de neogotische stijl tot in de kleinste details zou beheersen en dit ook zou doorgeven aan zijn zoon Luc. Dit komt onder meer tot uiting in de vele tekeningen die zij nalieten.

Jos Viérin was trouwens naast architect ook een begaafd artiest, daarvan getuigen zijn ontwerpen van aardewerk. Zowel Emmanuel als Jos Viérin stonden in voor het ontwerpen van aardewerk. Eerst voor de pottenbakkerij Maes met Torhouts aardewerk. Later ontwierpen ze Kortrijks aardewerk voor hun neef de ceramist Pieter Jozef Laigneil. Naast architect was Jos Viérin bovendien ook ontwerper van glasramen, beelden en meubilair van kerken zoals altaren, communiebanken en biechtstoelen, tot zelfs ontwerper van kerkgewaden.

Na zijn opleiding keerde Jos Viérin weer naar Kortrijk waar hij samen met zijn broer Emmanuel woonde in een eigengebouwde dubbelwoning in een voor die tijd nieuwe stijl. Hij werd in Kortrijk ook lid van de gilde van Sint-Lucas en Sint-Jozef. Deze gilde was recent opgericht in 1886 naar het voorbeeld van de middeleeuwse ambachtsgilden en organiseerde tentoonstellingen en lezingen voor (oud)leerlingen van de Sint-Lucasscholen. Rond 1900 maakte Jos Viérin met onder andere Richard Acke en meubelmaker Jozef De Coene ook deel uit van het Kortrijkse Kunstgilde 'Onze Kunst'. Dit was een kring

³¹ WITDOUCK G., *De architect Jozef Viérin (1872-1949): een monografie* (onuitgegeven masterproef). Universiteit Gent, 1983.

³² DECREUS F., *Raphaël Speybrouck (1893-1959): wederopbouwarchitect in Ieper (1920-1928)* (onuitgegeven masterproef). Universiteit Gent, 2015.

opgericht om de Kortrijkse Hallentoren te redden, maar die veel verder ging in zijn aspiraties. Geïnspireerd door de Engelse arts & crafts³³, maar met respect voor de eigen Vlaamse tradities, wilde de Kring een vernieuwing in de wooncultuur tot stand brengen³⁴. Men streefde ernaar de St. Lucas neogotiek, de arts & crafts en de art nouveau in een uitgesproken Vlaams en christen-democratisch perspectief tot synthese te brengen. Jos Viérin werd hier zeker sterk door beïnvloed. Hij ontwikkelde zijn eigen stijl, Vlaams en landelijk, gekenmerkt door niet geschilderde baksteengevels, houten kruisvensters, getrapte dakkapellen, groene luiken en rode daken³⁵.

In 1897 was Jos Viérin ondertussen gehuwd met Pauline Carbon (1874-1944), dochter van de schilder en kerkmeubelmaker Clément Carbon en zuster van architect Henri Carbon (1882-1950) uit Roeselare. Het echtpaar Viérin-Carbon kreeg acht kinderen: Jan-Frans (1899-1969), Godelieve (1900-1989), Elisabeth-Maria (1902-1902), Luc (1903-1979), Marc (1904-1978), Agnes (1905-1971), Elisabeth (1911-1951) en Marie-Joseph (1913-2007).

Stijn Streuvels Lijsternest (Geneanet cc by gparrein)

Jos Viérin had voor de Eerste Wereldoorlog al enkele villa's en cottages getekend in de voor hem typische Vlaamse landelijke stijl met elementen eigen aan de streek. Met lokale materialen aangepast aan de moderne bouwnormen, ontwierp hij villa's onder meer in De Panne, Duinbergen en Westende. Het bekendste is echter ongetwijfeld het Lijster-

³³ Vooral door de Engelse architecten C.F.A. Voysey en Baillie Scott.

³⁴ Naast Jozef Viérin vonden we er ook zijn broer Emmanuel Viérin (1869-1954), Jozef de Coene (1875-1950), Adolf de Coene (1879-1933), de keramist Pieter-Jozef Laigneil (1870-1950) een neef van de Viérin's, Victor Acke (1864-1953), Richard Acke (1873-1934), Victor Verougstraete (1868-1935), Arthur Deleu (1884-1966), Karel Noppe (1867-1953), Omer Provost (1872-1959), Albert Caullet (1875-1950), en Edouard Messeyne (1858-1931).

³⁵ T. COOMANS, Nationaal Biografisch Woordenboek (NBW) 20, 1135.

nest te Ingooigem (1905), voor zijn goede vriend Stijn Streuvels die nauwe contacten onderhield met de Kortrijkse Kunstgilde.

In 1908 verhuisde Viérin met zijn familie naar Brugge, waar hij de promotor zou worden van de 'Brugse stijl'. Eerst was hij gedurende een korte periode tewerkgesteld als provinciaal bouwmeester-inspecteur (1907-1911). Zijn taak bestond uit het maken van ontwerpen voor (nieuwe) gebouwen en restauraties. Hij moest er ook de gemeentewerken controleren waar de provincie subsidies aan verleende. In opdracht van het provinciebestuur tekende hij aldus de plannen voor de neogotische uitbreiding van het Brugse gerechtsgebouw en voor de verdere restauratie van de Sint-Salvators kathedraal. Hij controleerde de bestekken en uitvoering van letterlijk honderden gemeentelijke bouwwerken in West-Vlaanderen.

In 1911 vestigde hij zich als zelfstandig architect. Hij kreeg langzamerhand meer en meer opdrachten vanuit het Brugs stadsbestuur. Louis Delacenserie (Brugge 1838-Brugge 1909) had in 1892 ontslag ingediend als stadsarchitect in het voordeel van zijn leerling Charles De Wulf (Brugge 1865-Brugge 1904) die echter in 1904 al overleed. Dit had in Brugge een vacuüm veroorzaakt dat door Jos Viérin op briljante wijze zou ingevuld worden. Hij voltooide de door Delacenserie begonnen restauratie van Gruuthuse en kreeg een daarbij aansluitende nieuwe opdracht in 1912, namelijk het ontwerp van wat we vandaag het Arentshof noemen, de heraanleg van de omgeving van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Duizenden toeristen wanen er zich in een middeleeuws walhalla, wanneer ze de weg inslaan achter het kerkkoor, vanaf het oude St.-Janshospitaal naar de Dijver. Na de middeleeuwse kerk, komen ze voorbij de gewezen pastorie in Brugse stijl van Jos Viérin en daaropvolgend maken ze de oversteek over de Bonifaciusbrug die hij ook ontwierp. Een bekoorlijke enscenering die ettelijke keren overgedaan werd op het witte doek en door diverse schilders. Voor zover nog nodig, was de naam van Jos Viérin vereeuwigd door deze verwezenlijking en enkele andere zoals de Groeningepoort in Kortrijk (1908). In zijn nieuwe verblijfplaats Brugge zou hij kort daarop ook nog het fabelachtige Palace Hotel (1913-1914) ontwerpen, in aansluiting op de ontwikkeling van de haven van Zeebrugge.

Jos Viérin was vanaf 1911 ook lid geworden van de KCM (Koninklijke Commissie voor Monumenten). Toen de Grote Oorlog uitbrak, vluchtten de

Residentie Palace Zeebrugge, 2012 (Wikimedia Commons, cc by Marc Ryckaert)

Viérin's eerst naar Walcheren dan naar Engeland, naar Cheltenham en Oxford. Hij maakte er kennis met de vele Engelse cottages die deze streek rijk is, wat ongetwijfeld ook zijn stijl beïnvloed zal hebben. In 1917-1918 vertrouwde minister Joris Helleputte hem opdrachten toe om de landelijke architectuur in de Westhoek (inclusief Frans-Vlaanderen) te documenteren met het oog op de wederopbouw³⁶. Dat was een kolfje naar de hand van Viérin die naderhand ook de supervisie kreeg voor de heropbouw in Vlaamse neorenaissance stijl van Nieuwpoort en Diksmuide.

Tijdens de periode waarin Jos Viérin actief was in de wederopbouw van de Westhoek, startte ook zijn politieke carrière. In 1921 werd hij in Brugge verkozen als gemeenteraadslid en aangesteld als schepen van Openbare Werken. Als schepen kon Jos Viérin sterk zijn stempel drukken op de stadsontwikkeling en het stedenbouwkundige denken.

³⁶ Zie hierover: VIERIN J., *Over de landelijke Woning aan de Vlaamse Kust - Kentekens der Bouwwijze van de Streek*, Brussel, Vromant, 1921.

Tijdens Viérins ambtstermijn werden twee belangrijke stedenbouwkundige projecten uitgewerkt: de aanleg van het Gezellekwartier en de uitbouw van de Stationslaan. Het was echter vooral zijn impact op de ‘Kunstige Herstellingen’ die opviel, met een enorme toename van subsidies voor het kunstig herstellen of heropbouwen van gevels als gevolg van de uitbreiding van de subsidiecriteria. Zijn lidmaatschap van het uitvoerend comité van de ‘Société archéologique de Bruges’³⁷ dat zich ook actief met de restauratiepolitiek van Brugge bezighield, sloot daar naadloos bij aan. Het ambt van schepen van Openbare Werken bekleedde hij tot 1937. In 1938 werd hij opgevolgd door de latere burgemeester van Brugge Pierre Van Damme.

Onze-Lieve-Vrouwekerk, Zonnebeke, 2003 (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed, foto ©Hannelore Decoodt)

nochtans niet zo uitgesproken nieuw als die waarvoor Huib Hoste stond met zijn Onze-Lieve-Vrouwekerk in Zonnebeke (1921-1924)³⁸.

In 1923 ontwierp Jos Viérin nog samen met Antoine Dugardyn het Memlinc hotel te Knokke, in ‘cottagestijl’. Hotel Memlinc sluit definitief de deuren in 2025. In de plaats komen er...appartementen.

Tot de Eerste Wereldoorlog had Viérin zich niet bijzonder onderscheiden op het gebied van grote religieuze gebouwen zoals kloosters en kerken, hoewel hij een overtuigd christen was. Na de Eerste Wereldoorlog kwam daar verandering in. We zien dat ten volle doorbreken met de abdij Zevenkerken en de priorij Bethanië. Eerst (her)bouwde Viérin de St.-Jan-Baptistkerk in Houthulst (1920-1923) en de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Brielen in Ieper (1924). Beide in een sobere neoromaanse stijl met rondbogen en koepelgewelven. Deze, in vergelijking tot de vooroorlogse neogotiek, vernieuwende stijl, was

³⁷ Het Oudheidkundig Genootschap van Brugge werd in 1865 opgericht. Het ligt aan de oorsprong van het huidige Gruuthusemuseum.

³⁸ COOMANS T., *Nationaal Biografisch Woordenboek van de Vlaamse Academieën*, 20, 1140.

Boven: Memling hotel Knokke, 1925 en onder: Knokke Albertplein, 1930 (Collectie HEY Museum Knokke-Heist)

Vanaf 1924 werkte Jos, die toen ernstig ziek was, bij de meeste projecten samen met zijn zoon Luc (1903-1979). Luc moest daartoe zijn studies tot architect onderbreken. Vader en zoon legden zich, behalve op restauraties, vooral toe op het ontwerpen van privé villa's. De villa's uit die periode hebben nog steeds een landelijk karakter maar zijn grootser en minder speels van stijl dan de eerste ontwerpen van Jos Viérin. Jos en Luc Viérin stonden voor evolutie op mensenmaat en evenwicht, niet voor revolutie. Ook tussen oude en nieuwe gebouwen zocht Jos Viérin naar evenwicht, zelfs in een historische stad als Brugge. Viérin ontwierp aldus in 1929 een modern 'Museum voor Schilderkunst', het huidige Groeningemuseum, pal naast de historische omgeving van het Arentshof.

Links het 'nieuwe' Groeningemuseum gebouw van Jos Viérin (© Musea Brugge, foto: Inge Kinnet)

Na de eerste periode van wederopbouw gaat het voor Jos Viérin wel snel, met de verhuis naar het domein aan de Langerei te Brugge waar de Viérin's tot op vandaag nog verblijven, het ambt van schepen in Brugge (1921-1938) en de opname van zoon Luc als volwaardig vennoot in het architectenbureau (1928). In het bureau werkten in die periode ook een aantal andere architecten samen, onder meer Antoine Dugardyn (1889-1962), Richard Acke (1873-1934) en Théo Raison (1869-1937). Andere Brugse architecten voltooiden er hun opleiding, waaronder Julien Haentjens, Désiré Maene en Arthur De Geyter. In dezelfde periode vallen vooral twee nieuwe bouwwerken op die Jos en Luc Viérin tekenden: de priorij van Bethanië en het dominicanenkerkje in het Zoute bij Knokke. Dit laatste was een witgeschilderde West-Vlaamse neoromaanse kerk met een typische achthoekige toren en een zadeldak van zichtbare houten spanten. Voor het in 1925 ingewijde gebedshuis werd in 1929 een atrium met binnentuin gebouwd naar hun plannen.

Dominicanenkerk Knokke-Heist, 2002 (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed, foto ©Gonda Callaert)

De 'Association pour le service et l'entretien du culte catholique au Zoute', met onder meer Maurice en Raymond Lippens, Alex de Hemptinne, Stanislas Piers de Raveschoot en Emile Deklerck als leden, gaf de opdracht om het kerkje te bouwen in functie van het opkomende toerisme. Zoals steeds zorgde Jos Viérin voor een mooi geheel met de omgeving, niet alleen met de duinen die de kerk omringden maar vooral met de villa's en vakantiewoningen met rode pannen en witte gevels. De klokkentoren verwijst naar de oude kerktorens van Knokke dorp en Heist. Het kerkje was klein met een 360 stoelen binnen. Daarom werd ook de binnentuin voorzien. Op de vierkante binnenplaats gaan zowel missen door als toneelopvoeringen en concerten. De binnenplaats is omsloten door een gaanderij met rondbogen en zuilen. In het midden van de binnentuin staat een beeld van de Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans.

Hof ter Wilgen, 2001 (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed, foto ©Elise Hooft)

Tussen 1924 en 1937 ontwierpen vader en zoon verder het verkavelingsproject Binnenhof in Knokke (1932) en bouwden ze veertien grote villa's in het Zoute. De merkwaardigste waren Le Vieux Moulin voor baron Jean-Charles Snoy et d'Oppuers (1933) en de (afgebroken) Koninklijke Villa voor Leopold III in het

Zwin (1934). Beide gebouwd in gestileerde Vlaamse regionale stijl met grote driehoekige witgeschilderde baksteengevels, grote rode pannendaken, houten kruisvensters en groene luiken. Het Hof ter Wilgen in 1930 ontworpen te Duinbergen voor Emmanuel Viérin is eveneens een treffend voorbeeld van deze stijl.

Samen ontwierpen vader en zoon na de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brielen (Ieper-1924) in de jaren 1930 zeven parochiekerken: de Onze-Lieve-Vrouwekerk in De Panne (1930-1932), de grote koepelkerk van Christus-Koning in Brugge (1932-1934), de St.-Baafskerk in St.-Andries (1934), de St.-Jozefskerk in Koolkerke (1934-1936), de St.-Catharinakerk van Stene in Oostende (1934-1937), de H.-Hartkerk in Knokke (1935) en de H.-Familiekerk in Duinbergen (1939)³⁹. Deze kerken zijn niet vergelijkbaar met de neogotische kerken noch met neoromaanse kerken. Ze worden binnenin gekenmerkt door een grote ruimte, niet zozeer in de lengte maar in de breedte. De zijbeuken zijn

Sint-Catharinakerk Oostende (collectie Pastorale Eenheid Kana Oostende)

kort, zo ook het koor en de apsis. De gelovigen worden als het ware geschaard rond de priester(s).

Ook bij de parochiekerken die Jos en Luc Viérin samen ontwierpen, zie je een verschuiving naar een vernieuwde, nog soberdere stijl. Vooral bij de Sint-Catharinakerk van Stene (Konterdam te Oostende), met frontaal aan de gevel het beeld van de heilige van de Brugse beeldhouwer Michel Poppe, zie je een merkwaardige modernere aanpak.

Tussen de verwezenlijkingen van Jos en Luc Viérin is het soms moeilijk uit te maken wat van Jos of Luc kwam. Ze hebben elkaar zeker beïnvloed. Boven hebben we vermeld dat Luc Viérin in 1924 in het architectenbureau werd opgenomen voor de beëindiging van zijn studies. In 1928 werd hij vervolgens een volwaardig vennoot. Nadien zijn vele tekeningen en plannen door beiden getekend.

Op gevaar af ons te vergissen volgt hierna een poging om een aantal kunstwerken waarbij (enkel) Luc Viérin betrokken is op te sommen⁴⁰. Het Begijnhof van Diksmuide dat herbouwd wordt na de Eerste Wereldoorlog zou vooral uitgegaan zijn van de jonge Luc Viérin, hoewel nog samen met andere architecten, uiteraard zijn vader, maar ook Richard Acke en Lucien Coppé uit het studiebureau Viérin. Ook de dieetkliniek van dr. Martens in Deinze (einde de jaren 1930) en de parochiekerk van St. Jozef te Brugge (1937) zijn van zijn hand. Naast ettelijke restauraties van woningen in het Brugse valt ook het gebouw op in de Boeveriestraat getekend voor het V.T.I. (1932, nu de Boeverie). Ook de restauratie van het huis 'die Maene' op de Markt in Brugge is deel van een kunstige herstelling door Luc Viérin (1947). Verder onderscheiden we nog het klooster van de Heilige Jozef in de Witte Molenstraat 8200 Brugge (1951), de parochiekerk van O.-L.-V. Hemelvaart te Veurne, de bibliotheek van het kasteel van Loppem (1951) en een regionalistische villa in Meise (1956). Ook het stedelijk Feest- en Cultuurpaleis op het Wapenplein te Oostende heeft hij ontworpen samen met Bernard Christiaens (1956). Tenslotte vermelden we nog een alleenstaande villa in de Lauwerstraat te Brugge (1937).

³⁹ T. COOMANS, NBW 20, 114.1.

⁴⁰ Zie ook: INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: Viérin [online], <https://id.erfgoed.net/personen/5857> (geraadpleegd op 8 oktober 2024).

De voormalige dieetkliniek van dr. Martens, Deinze, 1991 (collectie Agentschap Onroerend Erfgoed)

Ook bij Luc Viérin was het meteen duidelijk dat hij een aangeboren talent bezat dat door zijn vervroegde praktische leerperiode nog werd aangescherpt. Zijn invloed in het architectenbureau Viérin begon vlug door te wegen. We merken dit vooral in de villabouw die heel wat strakker is dan bij de villa's van Jos Viérin.

Na de Tweede Wereldoorlog trok Jos Viérin zich terug, hij stierf in 1949. Enige tijd voor zijn dood kreeg hij nog de titel van 'Stadsarchitect van de stad Brugge'. Luc werkte verder voor eigen rekening. Hij had een uitzonderlijke gave voor harmonie en evenwicht. Zijn zoon Piet Viérin heeft hem vaak horen zeggen dat het "essentieel is dat alles in harmonieuze verhouding staat op zichzelf én onderling én met de omgeving". Bovendien had hij oog voor het kleinste detail bij zijn ontwerpen. Hij was een meester in het ontwerpen van klare, praktische planindelingen⁴¹. Je ziet inderdaad dat de invloed van Luc Viérin ook bij de priorij van Bethanië bijzonder groot was, weliswaar trouw aan de lijnen uitgestippeld door zijn vader, maar met eigen accenten en uitwerking van de details.

⁴¹ VIERIN P., *Architect Piet Viérin over de wederopbouw van de Westhoek*, interview door Lore voor riebdebic.be, 2020.

Het ereteken 'Pro Ecclesia et Pontifice'

Luc Viérin maakte, zoals zijn vader, deel uit van diverse associaties van architecten als lid of als voorzitter. Hij kreeg ook meerdere eretekens zoals de Gouden Palmen der Kroonorde verleend aan personen met artistieke, literaire of wetenschappelijke verdiensten of die de handels- en industriële belangen van het land hebben behartigd of voor aan het land bewezen diensten. Hij ontving ook het pauselijk ereteken 'Pro Ecclesia et Pontifice' verleend aan personen die minimaal 45 jaar oud zijn en zich minstens 25 jaar op bijzondere wijze in lokaal verband inzetten voor Kerk en samenleving. Luc Viérin stierf in 1979, dertig jaar na zijn vader.

III. HET VERHAAL VAN DE PRIORIJ BETHANIË

Inleiding

Om het verhaal van Bethanië te schrijven, moeten we naar de nabijgelegen abdij van Zevenkerken kijken. Officieel gelegen in Brugge, maar in feite ook zeer sterk verbonden met Loppem en Zedelgem. In de gang bij de grote refter van de priorij hangt een schilderij van de eerste priorin Paula Blomme en ernaast dat van Dom Théodore Nève, abt van Zevenkerken. Dit is niet toevallig: deze beide figuren lagen aan de basis van de huidige priorij van Bethanië⁴².

De priorij Bethanië te Loppem (collectie Gemeentearchief Zedelgem)

⁴² Vrielynck B., “Vrouwen in de kijker: Paula Blomme 1885-1944”, *Zilleghem*, jg. 42, nrs. 2 en 3, 2021.

In 1901 werd onder impuls van Dom Gérard, geboren Joseph van Caloen (1853-1932), de oudste zoon van baron Charles van Caloen en gravin Savina de Gourcy Serainchamps, de Sint-Andriesabdij (beter bekend als de abdij van Zevenkerken) (her)opgericht⁴³. Dom Gérard was bezield door het ideaal van de monniken uit de vroege middeleeuwen die Europa hadden gekerstend: monnik en tegelijkertijd missionaris. Vanaf 1893 was hij zelf actief als missionaris in Brazilië. Op vraag van de toenmalige paus Leo XIII stichtte en heropende hij een groot aantal kloosters in Brazilië. Dom Gerard werd in Brazilië met vele problemen geconfronteerd. Daarom stichtte hij eerst in Sint-Andries een benedictijns missiehuis om geschikte kandidaten voor Brazilië te vormen. Zijn plannen gingen echter verder en eindigden uiteindelijk in 1901 in de nieuwe abdij van Sint-Andries waarvan hij de eerste abt werd van 1901 tot 1912. Hij bleef zich ondertussen actief inzetten voor Brazilië. In 1908 werd hij tot aartsabt van de Braziliaanse congregatie benoemd. In 1910 werd onder zijn leiding nog de abdijschool van Zevenkerken gestart in navolging van de abdijschool van Maredsous, tegen de zin trouwens van die van Maredsous. In 1912 vertrok hij opnieuw naar Brazilië en werd Dom Nève abt van Zevenkerken.

Het idee voor de stichting van een priorij voor Benedictinessen ontsproot al in 1910. Dit staat te lezen in een agenda van Dom Théodore Nève. Op 16 mei 1910 schreef hij: "Avant le départ de Mgr. van Caloen, j'ai eu l'occasion de m'entretenir sur un projet de fondation d'un monastère de moniales bénédictines, voisin du nôtre, dans le but de trouver des auxiliaires pour nos missions. Il accueille très favorablement ce projet et me permet d'en poursuivre la réalisation".⁴⁴ Twee dagen later zou Dom Nève de zusters Leontine (27j.) en Jeanne (21j.) Coppieters uitnodigen waarbij hij vooral de nadruk legde op missiewerk. De zussen, dochters van Léon Coppieters en Claire Ruffo de Bonneval de la Fare, die in het Vijverskasteel te Loppem woonden, reageerden enthousiast. Jeanne zou uiteindelijk intreden in de priorij Bethanië. Leontine zou echter, ontgoocheld door het uitblijven van de stichting van de priorij, in 1913 intreden in de congregatie 'Les Soeurs du Bon Pasteur' te Brussel.

⁴³ De oorspronkelijke Sint-Andriesabdij was een benedictijnenabdij in Sint-Andries (Brugge). De huidige parochiekerk van Sint-Andries te Brugge maakte tot 1797 deel uit van de oude abdij.

⁴⁴ R. DE LAERE, "Priorij O.-L.-Vr. van Bethanië te Loppem", *Zilleghem*, 2002, p. 16

Zodra Congo-Vrijstaat in 1910 overging van privébezit van koning Leopold II naar de Belgische staat werd een beroep gedaan op allerlei religieuze orden om de missionering daar verder uit te bouwen. Onder impuls van Dom Théodore Nève, toen nog prior van Zevenkerken, kwam de communautiteit van Zevenkerken in een stroomversnelling terecht om de inlandse bevolking te kerstenen. De apostolische prefectuur van Katanga werd aan hen toevertrouwd. Dom Nève zond monniken naar Congo. Deze kerstening verliep eerder moeizaam. Maar ook het idee van de priorij voor Benedictinessen-missionarissen was niet opgegeven. Tussen 1911 en 1914 vormden een vijftal jonge meisjes 'van goede burgerij' een groepje rond pater Odilon Otten van de abdij van Zevenkerken. Met ingang van 1 juli 1914 zou het vroegere weeshuis, annex kasteel Zandberg te Varsenare van Mevr. Jooris gehuurd worden voor een periode van 12 jaar⁴⁵. En toen kwam de Grote Oorlog...

De latere eerste priorin Paula Blomme was ondertussen in 1913, op de leeftijd van 28 jaar, ambulancierster geworden bij het Rode Kruis. Hierdoor werd ze bij het begin van de Eerste Wereldoorlog ingeschakeld bij de verzorging van Belgische soldaten in de abdij van Zevenkerken.

Identiteitskaart voor het Rode Kruis van Paula Blomme (collectie Priorij Bethanië vzw)

⁴⁵ R. DE LAERE, l.c., p. 16-17

Daar speelden zich vreselijke taferelen af: de aanvoer en verzorging van zwaargewonden moeten haar jonge leven sterk getekend hebben. Het was daar dat ze abt Dom Théodore Nève nog beter leerde kennen. Paula Blomme hielp samen met andere jonge dames zoals Anne-Marie van Caloen, dochter van de toenmalige Loppemse burgemeester Albert, mee met de verzorging van de zieke en gewonde Belgische soldaten in dit hospitaal.

Door hun vrijwilligerswerk in het militair hospitaal van de abdij in het begin van de Eerste Wereldoorlog en later ook na de wapenstilstand, vormden de kandidaat-hulpverpleegsters een hechte groep jonge dames met een christelijk ideaal. Hier werd de basis gelegd voor de latere communiteit van de zusters Benedictinessen van Bethanië. De tweede impuls volgde bij de bevrijding, toen er opnieuw een Belgisch hospitaal werd opgericht in Zevenkerken.

De abdij van Zevenkerken was op 16 februari 1915 ontruimd voor de Duitse bezetter, die er een 'Kriegslazaret' had opgericht. Er werden nagenoeg uitsluitend Duitse gewonden verzorgd afkomstig uit de sector Ieper. Op de dag dat de paters hun kloostergebouwen ontruimden, waren er al 80 gewonden opgenomen. In de pandgang van de abdij is nog steeds een ingemetselde steen te zien met de tekst: 'Zum Chefarztzimmer Ostflügel 1914-1918'.

Abt Dom Nève had ondertussen het merendeel van zijn monniken kunnen hergroeperen in een eigendom van Mevr. De la Giclais, de 'villa Lisbona' gelegen aan de Torhoutsesteenweg. Die werd herdoopt tot 'Bethanië'⁴⁶, de plaats waar Jezus een toevluchtsoord vond. De naam Bethanië en de nabijgelegen Olijfberg zijn belangrijk in de Christelijke leer. Bethanië was een klein dorp dicht bij de Olijfberg en niet ver van Jeruzalem. Volgens Mattheüs gebruikte Jezus de Olijfberg als rustplaats en als plaats om zijn leerlingen te onderwijzen. (Mattheüs 24:3). Volgens Lucas was dit ook de berg waar Jezus weende over de stad Jeruzalem (Lucas 19:37). Het dorp Bethanië is ook bekend als de woonplaats van Simon de melaatse (Mattheüs 26:6) en van Lazarus met zijn zussen Maria en Martha (Johannes 11:1). Dit is de plaats waar Maria Jezus

⁴⁶ De naam Bethanië betekent 'oord der dadels' of 'huis van dadels' wegens de vele palmbomen op die plaats. De naam kan ook betekenen 'huis van ellende', 'huis der armen' of 'huis van Ananja/Wolk van de Heer'.

met olie heeft gezalfd en Jezus Lazarus uit de doden verwekt. Jezus is hier bovendien ook de nacht voor Palmzondag geweest (Marcus 11:11) en het was de plaats van de hemelvaart van Jezus (Lucas 24:50). Het is voor de Christenen duidelijk een plaats van hoop.

Bethanië, de Palestijnse stad Al-Eizariya, 1900 (collectie Hallwylska museet, public domain)

De monniken van de abdij van Zevenkerken konden pas in september 1918 terugkeren van Lisbona alias Bethanië naar hun abdij. De Belgische geneeskundige dienst richtte er opnieuw een ziekenhuis in op de plaats van het voormalige Duitse lazaret. Het was een speciaal isolementshospitaal voor de vele Belgische soldaten aangetast door de Spaanse griep. Weerom werden de kandidaat-verpleegsters vrijwillig ingeschakeld voor de verzorging. Onder hen bevonden zich Paula Blomme, Marguerite en Germaine de la Kethulle, Anne van Caloen, Jeanne Coppieters en Anne-Marie Morel. Een aspirante, de amper 19-jarige Marie-Louise Pierssens, stierf er al enkele dagen later aan de gevolgen van de Spaanse griep. Bij dit groepje vrijwillige verpleegsters (zonder diploma) waren enkele van de latere eerste novicen van de Benedictinessen van Bethanië.

Oprichting van de priorij

In het kasteel Peereboomveld te Brugge, stelde Dom Nève voor zijn jonge vrouwelijke volgelingen een manuscript⁴⁷ op van zijn nieuwe congregatie 'Bénédictines-Missionnaires'. Léontine Coppieters, Anne-Marie van Caloen en Paula Blomme gingen mee in het project van Dom Nève en père Odilon Otten om naast een monastiek leven ook een missionerende zending uit te voeren.

Van links naar rechts: Dom Théodore Nève en de monniken Vincent Lebbe en Paul Gilson (Dom Théodore Nève's visit to China 1" Whitworth University (2017). Album 26: Le Père Lebbe en Photos 2. Paper 35.)

De eerste vier postulanten vertrokken op 17 juli 1919 met de trein naar Angers (Frankrijk). Het waren Paula Blomme (zuster Marie-Paule), Jeanne Coppieters (zuster Gertrude), Marguerite de la Kethulle de Ryhove (zuster Marguerite-Marie) en Marie Defraigne (zuster Scholastique). Zij kregen later het gezelschap van Anne van Caloen (zuster Marie-Madeleine), Germaine de la Kethulle de

⁴⁷ Dit charter tot stichting van de priorij beëindigde Dom Nève op 2 maart 1918.

Ryhove (zuster Germaine) en de Luxemburgse Marie-Louise Weyler (zuster Bénédicte). Intussen begon weduwe Marguerite Coussement-Denys (zuster Monique) uit Roeselare haar postulaat in de abdij van Maredret. Ook zij werd één van de stichteressen van Bethanië. Het klooster van Angers maakte deel uit van de reguliere oblaten van de orde van Benedictus in Angers, de 'Dienstmaagden van de Armen'. Na de professie in Angers ontvangen te hebben, keerden de zusters weer naar Loppem. Toen moesten ze nog een eigen klooster verkrijgen. Dom Théodore Nève had geregeld dat ze in 1921 'Klein Bethanië' (het 'Kasteeltje Lisbona'), konden betrekken. Daar hadden tijdens de Eerste Wereldoorlog de monniken van Zevenkerken ook hun toevlucht gevonden. Het is ook daar dat de eerste gemeenschap zuster Marie-Paule koos als priorin. Ze was de oudste van de groep en werd beschouwd als hun 'moeder'. Haar warme persoonlijkheid, haar rijp oordeel en haar spiritualiteit leidden tot die keuze. Haar aanstelling zal tot aan haar dood meerdere malen verlengd worden. De benedictinessen van Bethanië slaagden er al de eerste

Dom Nève met (v.l.n.r): Zuster Germaine-M, Zuster Marguerite-M, Zuster Marie-Paule, Zuster Scholastique, Zuster M-Madeleine (collectie Priorij Bethanië vzw)

maanden en jaren na hun stichting in om talrijke postulanten te rekruteren, voornamelijk uit de Franstalige Brugse en Gentse bourgeoisie en adel, het Franstalige landsgedeelte, Luxemburg en het noorden van Frankrijk. Frans was dan ook de voertaal binnen de zustergemeenschap.

De eerste Benedictinessen-missionarissen, waren de zusters Scholastique, Bénédicte en als hoofdzuster Monique. Zij vertrokken op 2 november 1922 naar Likasi-Panda. Daar zouden ze instaan voor het onderwijs van de kinderen van de kolonisten en later van Belgisch-Congo zelf⁴⁸. Te Loppem had ondertussen de sterke aangroei van zusters en novicen genoopt tot uitbreiding van de gebouwen. Het kleine kasteeltje Lisbona volstond niet meer. Een nieuw gebouw drong zich op.

De architect(en) en de aannemer

Zowel de architect als de aannemer waren bekenden die meegewerkt hadden aan de bouw van de abdij van Zevenkerken. In 1923 kreeg architect Jos Viérin de opdracht na de uitbreiding van de Sint-Andriesabdij een klooster te ontwerpen voor de pas opgerichte orde van de Benedictinessen van Bethanië. Zoals voor de Sint-Andriesabdij werd ook gekozen voor Louis Verhaeghe als algemene aannemer. De gronden waren gelegen op Sysen te Loppem, een groene omgeving in een stiltegebied. Dat zal zeker inspirerend gewerkt hebben om dit klooster en later de kerk te ontwerpen. De gronden werden geschonken door baron Albert van Caloen en barones Marie Van Ockerhout, van wie de dochter Anne (1895 Brugge-1944 DRC) toetreden was tot de pas opgerichte orde. De gronden groeiden nog aan door erfenissen. Ook voor de bouw van het klooster, de latere verbouwingen en vergrotingen kwamen fondsen van de familie van Caloen. De familie had daarvoor een bijzondere stichting opgericht, 'La Fondation Bethanie'.

⁴⁸ R. DE LAERE, l.c., p. 19-21

De eerste steen

Jos Viérin voorzag een vierkante plattegrond met vier vleugels rond de binnentuin. Op 21 maart 1924 werd de eerste steen gelegd voor de eerste vleugel van de priorij van Bethanië, de westvleugel met de ingang en onthaalruimte, met de huiskapel en de sacristie. Ook de zuidvleugel kwam toen tot stand. Het geheel vormt een modern neoromaans gebouw met een eerder gesloten bouw met zware buitenmuren, rondbogen, met toepassing van de gulden snede⁴⁹. De priorij is toegankelijk via een geasfalteerde dreef en ligt aan een driehoekig en beboomd plantsoen. Specifiek uitgewerkte torens zoals bij de O.L.V.-kerk in De Panne zouden de voorgevel schragen, maar die kwamen er nooit. De inspiratie voor zijn opzet vond Jos Viérin onder meer in twee Italiaanse gebouwen, de basiliek van San Lorenzo fuori le Mura te Rome en de San Miniato el Monte te Florence.

Bouw van de priorij Bethanië te Loppem ca. 1924 (Provinciaal archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/F./F.V./41478)

⁴⁹ In de bouw komt de toepassing van de gulden snede neer op: $\text{lengte/breedte} = (\text{lengte} + \text{breedte})/\text{lengte}$. Men past daartoe bij de verdeling van de bouwgedeelten de verhouding 8,5 toe, wat visueel betere resultaten kan opleveren.

Links de basiliek San Lorenzo fuori le Mura te Rome en rechts de basiliek San Miniato el Monte te Florence (Wikimedia Commons cc by Victor Andrade en rechts publiek domein)

De inwijding van het eerste gedeelte vond op 8 augustus 1925 met veel luister plaats in aanwezigheid van kardinaal Mercier en vele genodigden.

In het Brugsch Handelsblad van 14 augustus 1925 lezen we: “Er was een grote menigte samengestroomd voor de inwijding der lokalen van het klooster van Bethanië, door kardinaal Joseph Désiré Mercier. Hij droeg zondag een pontificale mis op in de abdijkerk van Zevenkerken. Binst deze dienst werden de priesterwijdingen gedaan van vijf monniken van deze abdij. Verder werden nog twee monniken van de abdij van Maredsous en vier van de abdij van Steenbrugge tot subdiaken gewijd. Deze plechtigheid ging gepaard met de grootst mogelijke liturgische luister. ’s Middags werd in de eetzaal een maaltijd gehouden voor een honderdtal genodigden. Hierna begaf men zich door velden en bossen naar de nieuwe abdij van Bethanië. Uit de verte schalden de koperen instrumenten; de aankomst aankondigend van de geestelijken. Onder een troonhemel van witte zijde schreed de kardinaal in purperen cappa magna vooruit, onophoudelijk de zegen gevend aan het volk dat eerbiedig knielde. In de kapel droeg hij dan het pontificaal lof op. Processiegewijs begaf het gezelschap zich tenslotte van het ene lokaal naar het andere, en wijdde zo elke plaats van het klooster”.

Kardinaal Mercier bij de inhuldiging van Bethanië (1925) (collectie priorij Bethanië vzw)

De zusters zaten ondertussen niet stil. Tussen 1925 en 1929 baatten ze korte tijd een kloosterschool uit. In 1927 kregen enkele 'Filles de Saint-Benoît', een groep van aspirant-religieuzen onder leiding van dom Gaspar Lefebvre (1880-1966), hun vorming in de priorij. De opleiding kaderde in hun geplande aansluiting bij de gemeenschap van benedictijnse zusters die in hetzelfde jaar door priester Rodolphe Hoornaert (1886-1969), dom Gaspar Lefebvre (1880-1966) en de laatste grootjuffrouw van het begijnhof Geneviève de Limon Triest (1874-1971) in het Begijnhof van Brugge was opgericht. Uiteindelijk kozen enkele Filles de Saint-Benoît van Portugese afkomst ervoor om definitief in Bethanië in te treden⁵⁰. Hun intrede bezorgde de Loppemse gemeenschap een sterke band met het Portugese katholieke netwerk en gaf vorm aan het idee om ooit in Portugal een stichting te ondernemen, onder meer met het oog op mogelijke missieactiviteiten in Angola.

Het kloostercomplex zelf was in 1925 echter ver van voltooid, het zou uiteindelijk in vijf opeenvolgende fasen opgetrokken worden tussen 1924 en

⁵⁰ ODIS, Benedictinessen - Priorij van Onze-Lieve-Vrouw van Bethanië, Loppem (1921-)

1957. Eerst trok men de westgevel (ingang) met de zuidvleugel op samen met het kloosterpand, nu het gastenverblijf. Daarna volgde de achterbouw, de zogenaamde tweede vleugel die dringend nodig was door de uitbreiding van het aantal zusters. In 1928 had men al beslist om die tweede vleugel van de priorij te bouwen, met een rechte hoek op het eerste gedeelte. In 1929 brak echter de beurscrash van New-York uit.

De uitbreiding van de priorij in moeilijke tijden

In die moeilijke tijd een klooster verder uitbreiden, dat was een forse uitdaging. Aanvankelijk ontbraken de middelen, maar met de hulp van welgestelde families zoals de familie van Caloen en een voorafname op hun erfenissen, zouden de zusters de uitbreiding financieren. Dat laatste plan werd echter afgekeurd door de hoofdbadij in Rome. Er zat dan niets anders op dan te lenen. Er was immers veel nodig: de tweede vleugel, een keuken, een wasruimte, enz. Op zondag 20 oktober 1929 was de tweede vleugel een feit, de oostvleugel met de eerste refter, studiezaal en de wasruimte en keuken... En kijk naar de datum, op donderdag 24 oktober 1929 begint de beurscrash.

De priorij zou in de komende jaren ook meer en meer geconfronteerd worden met vragen voor dringende ondersteuning vanuit de opgerichte missieposten, in het toenmalige Belgisch Congo en in Portugal. In Congo in Likasi-Panda werd een nieuw kloostergebouw, Saint-Sauveur, opgetrokken. Op vraag van apostolisch vicaris de Hemptinne vestigden er zich in 1928 missiezusters uit Bethanië in Bunkeya. Respectievelijk in 1930, 1934 en 1937 volgden nog Mokabe-Kasari, Mufunga en Kapolowe. In 1935 en 1936 was Portugal aan de beurt met de priorij San Scholastica in Roriz, niet ver van de abdij van Singeverga.

Voorzichtigheid was geboden. Zuster Marie-Paule stelde dat de jaren 1930 eerder zouden gaan naar contemplatie dan naar missiewerken en dat de uitbreiding van de gebouwen zou moeten wachten. En toch zien we het omgekeerde gebeuren: de kerk, een enorme kerk volgens zuster Marie-Paule die vanuit Congo de ontwerpen van Joseph Viérin niet op de voet had kunnen opvolgen, is klaar om gebouwd te worden met aannemer Priem! Dat laatste is een grote ontgoocheling voor Louis Verhaeghe. Op het ogenblik dat

Zuster Marie-Paule in Congo (collectie priorij Bethanië vzw)

de voorzichtige priorin uit Afrika (december 1934) terugkomt, heeft Viérin immers niet alleen heel de communautiteit van Bethanië maar ook abt Nève kunnen overtuigen. Pal in het midden van het klooster komt de enorme kerk! We moeten er wel aan toevoegen dat eraan voorafgaand de priorij drie belangrijke schenkingen had ontvangen (juni-december 1934).

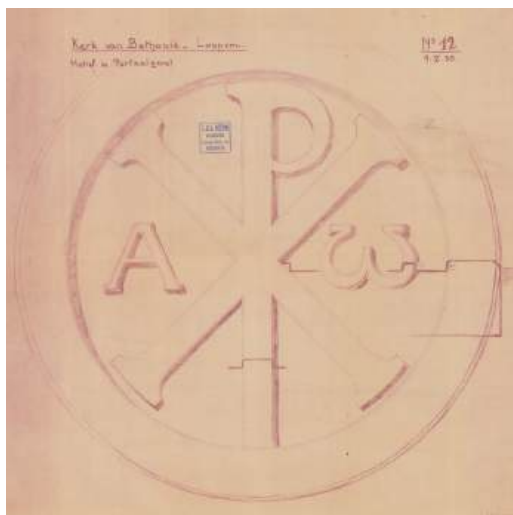
Vóór het begin van de werken zou Louis Verhaeghe zich echter verweren als een duivel in een wijwatervat. Hij bekwam uiteindelijk het akkoord van de priorin en van aannemer Priem zelf, zodat niet deze laatste maar wel Louis Verhaeghe de werken kon aanvangen, weliswaar met een plan met daaronder de handtekeningen van Joseph Viérin en van Priem...Op 3 augustus 1936 was de kerk klaar en werd ze ingehuldigd. De ceremonie duurde zes lange uren!

De materialen die architect Jos Viérin gebruikte, waren gelijkaardig aan deze van de abdij van Zevenkerken. Rozerode bakstenen met eenvoudige lijnen die een sobere versiering vertonen in het metselwerk. Boven de viering van de kerk kwam een identieke achthoekige lantaarntoren. Deze architecturale gelijkenissen vormen een mooie verwijzing naar de sterke historische en spirituele verbondenheid van beide kloosters. Eind 1936 hadden de zusters eindelijk ook een eigen klooster en kerk. Meerdere kunstwerken⁵¹ komen tot stand met behulp van schenkingen, zoals het hoofdaltaar met het wapen van de familie van Caloen. Het orgel is van de hand van Flor Peeters uit Mechelen.

⁵¹ De meeste van de hand van de broeders Devroye, goudsmeden uit Brussel.

Verbondenheid met Christus

Zeer opvallend in de voorgevel van het klooster is het zogenaamde Christus-monogram of Chrismon of nog het labarum⁵², met de oud-Griekse letters X en R of Chi en Rho. Zij zijn de afkorting van het woord XPistos of in modern Grieks Christos, Christus. Hier betreft dit het Chrismon van Sint-Ambrosius dat we ook zien op de oostelijke gevel van de kathedraal van Milaan. Het chrismon op de gevel van het klooster Bethanië maakt een combinatie van X (chi) en P (Rho) gecombineerd met alpha en omega (God als eerste en laatste of eindig en oneindig). Dit crux monogram wordt in de middeleeuwen soms afgekort als XPS (= Christus) en later verdrongen door IHCOYC (Jezus op zijn Grieks) (ook afgekort als IH of IHC). Geleidelijk werd dit IHS (van

Links Bethanië, tekening door Jos Viérin (Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/K./6929) en rechts, de foto van het teken op de oostelijke gevel van de kathedraal van Milaan (Wikimedia Commons cc by Giovanni Dall'Orto)

⁵² Het labarum was een *vexillum* (een militaire standaard), dat het Chi-Rho-symbool $\chi\rho$ weergaf, deze militaire standaard werd wellicht het eerst gebruikt op 27 oktober 312, toen Constantijn de Grote zich met zijn leger voorbereidde op de veldslag bij de Milvius brug te Rome. Toen kreeg hij een visioen dat hem ertoe bracht te strijden onder de bescherming van de god van de Christenen. Een jaar later voerde Constantijn de vrijheid van godsdienst in.

IHESUS = Jezus op zijn middeleeuws geschreven). Later maakte men van IHS ('Iesus Hominem Salvator', Jezus de redder van de mensheid) of ('In Hoc Signo', In dit teken)⁵³.

Missieposten

In de beginjaren 1930 waren in Belgisch Congo en Portugal nieuwe missieposten opgericht en andere verder uitgebouwd. Onmiddellijk volgden vragen van deze missieposten naar nog grotere ondersteuning in middelen en personen, waaraan Bethanië maar moeilijk kon voldoen. De priorin was dan ook zeer voorzichtig, wat door velen niet in dank werd afgenomen. Ook abt Nève had zijn twijfels. Was de priorin te veel gericht op het contemplatieve en te weinig missiegericht? Ondertussen was haar gezondheid achteruitgegaan, het verblijf in Congo had haar geen goed gedaan. Het is in deze moeilijke omstandigheden dat ze op 2 september 1939 enigszins tegen haar zin, opnieuw werd verkozen tot priorin. Op 1 september waren de Duitsers Polen binnengevallen, op 3 september brak de Tweede Wereldoorlog uit.

De Tweede Wereldoorlog

De Achttiendaagse Veldtocht (10-28 mei 1940) loopt op zijn einde, ook de medische eenheden van het Belgisch leger trekken zich steeds verder terug. Op 21 mei 1940 worden alle Medisch-Chirurgische Centra (MCC)⁵⁴ in de Brugse binnenstad gesloten en wordt een veldhospitaal opgericht te Zevenkerken door het 1ste Geneeskundig Korps (GNK). In Torhout ontplooit het 2GNK eveneens een veldhospitaal van 200 bedden in de St. Jozef Normaalschool. Dit laatste aantal zal door de slag aan de Leie de komende dagen oplopen tot 650 bedden (waarvan een aantal bij de Xaverianen en Scheutisten) en tot ca. 250 operaties (24-26 mei 1940).

⁵³ TIMMERS J.J., *Christelijke symbolen en iconografie*, Fibula- Van Dishoeck, 1974, 340 blz.

⁵⁴ Die bevinden zich normaal op ca. 15 km van de frontlinie.

De nieuwe installatie voor 250 bedden geopend in de Abdij van Zevenkerken omvatte de 1ste Legerambulance, de 1ste Geneeskundige Ambulance en de 1ste Lichte Heelkundige Ambulance. Deze diensten werden zowel in het klooster als in het college en in de vakschool opgezet. De totale uitrusting omvatte een apotheek, een voorraad bedden en materieel om operaties uit te voeren. In een klaslokaal van het college vestigde zich de radiografische dienst. Radioloog dr. Toussaint voerde het commando over alle afdelingen.

De 2de Legerambulance had zijn intrek genomen in het Klooster van de Witte Zusters van Afrika, Heidelbergstraat 13, Sint-Michiels. De 2de Lichte Heelkundige Ambulance bevond zich in de Priorij Onze-Lieve-Vrouw van Bethanië te Loppem.

Het grote veldhospitaal te Zevenkerken diende in eerste instantie gewonden van het II^{de} Legerkorps te ontvangen. Het aantal bedden bedraagt er aanvankelijk 250, wat op 26 mei verhoogd wordt met 125 bedden vanuit Torhout en 150 bedden vanuit De Panne⁵⁵.

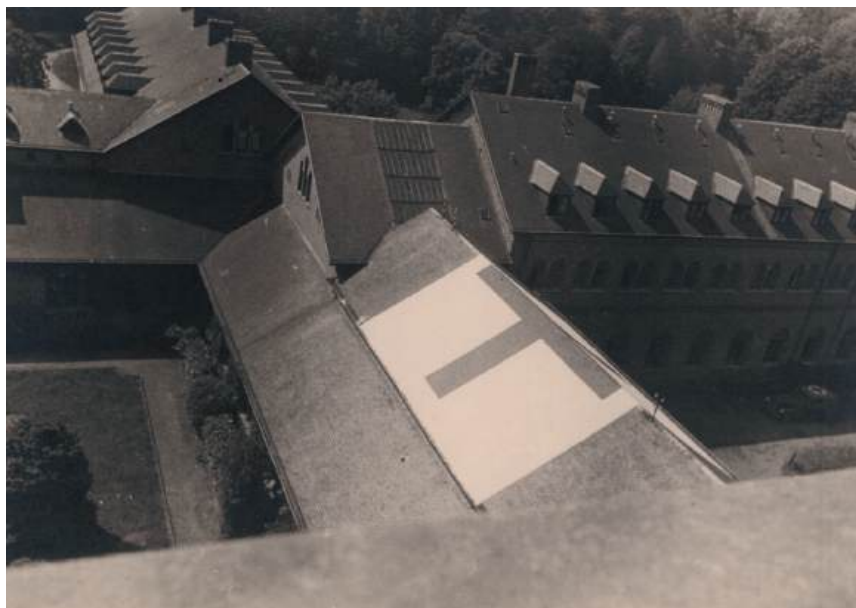
In Loppem zelf waren ondertussen ook de MCC-eenheden aangekomen die uit Eeklo waren teruggetrokken. Terwijl zou de 2de Legerambulance nog 125 bedden opgezet hebben in de priorij van Bethanië. Torhout zelf, een belangrijk wegenknooppunt, was al snel ten prooi gevallen aan de Luftwaffe en was onveilig geworden omdat het bestookt werd door Duitse bombardementen met brandbommen⁵⁶.

⁵⁵ Zie ook DENYS B., 'Het krijgshospitaal HM33 in de abdij van Zevenkerken (13 mei-12 augustus 1940): een getuigenis, *Zilleghem*, jg. 32, nr. 4, 2011, p. 124-150, deze auteur geeft hogere cijfers weer; zie bij deze auteur ook de getuigenissen en de rijke verwijzingen naar vorige artikelen.

⁵⁶ Naar "De Achttiendaagse Veldtocht-Het Belgische verhaal van mei 1940, eenheid per eenheid"[online].

De er geciteerde bronnen zijn:

- EVRARD E. en MAHIEU J., en J. MAHIEU (ed.), *Histoire de la médecine militaire dans les provincesbelges du moyen-Age à 1971*, Brussel, 1996.
- BROEKAERT W., *De Gezondheidsdienst tijdens de veldtocht der achttien dagen*, Gezondheidsdienst Belgisch Leger, Brussel, 1963.
- Archief GUSSA, Sectie Classified Archives, "Algemene Dienst Inlichtingen en Veiligheid", Ministerie van Defensie.

Rode kruisen op het dak van de abdij van Zevenkerken (collectie Gemeentearchief Zedelgem)

Op de daken van de abdij van Zevenkerken waren grote rode kruisen aangebracht, die de vijand moesten weerhouden de instelling te bombarderen. Na de capitulatie (28 mei) nam het Rode Kruis van België, met dr. Glorieux aan het hoofd, het militair hospitaal over. Op 12 augustus 1940 werd het hospitaal ontruimd en ingenomen door de Duitsers, vanaf 1 oktober 1940 door de Wehrmacht. Die laatste werd vanaf de lente 1942 vervangen door de Organisation Todt die onder meer instond voor werken aan de Atlantikwall.

De voortdurende toename van het aantal patiënten en het vertrek van legerpersoneel naar het westen, zorgde voor personeelsproblemen in Zevenkerken. Vader-abt Nève bekwam van het bisdom dat zich vanaf 24 mei 1940 een groep zusters uit Bethanië ten dienste kon stellen van het hospitaal in de abdij. Door het feit dat de nood aan hulp zo groot was, werd er na de capitulatie ook nog een beroep gedaan op de Witte Zusters van Afrika gevestigd te Sint-Michiels en op enkele andere verpleegsters uit het Brugse. De Benedictinessen en de Witte Zusters vormden samen een groep jonge, toegewijde religieuzen die

verzorgingswerk verrichten. De Witte Zusters overnachtten allen in het klooster van Bethanië. Tussen de beide kloosters is ook nadien steeds een vriendschappelijke band blijven bestaan. In het totaal werden ongeveer 500 gewonden in de abdij verzorgd.

Een groep vrijwillige verpleegsters te Zevenkerken met Dom Nève. De tweede vrouw rechts van Dom Nève is Maria Coene, tante van auteur Chr. Deneve (collectie priorij Bethanië vzw).

De grote chef van het hospitaal was moeder Hildegarde (Borgas). Moeder Marie-Lutgarde (Albertine Hurtecant) en mogelijk moeder Bénédicta (Julienne Hurtecant) waren haar adjuncten⁵⁷.

In maart 1942 werd de hele abdij opgeëist. De monniken kregen 8 dagen tijd om honderden lokalen te ontruimen, alles moest weg! De Duitse bezetter spaarde gelukkig de priorij van Bethanië. Priorin Marie-Paule bood de monniken van de St-Andriesabdij en vader-Abt het gastenkwartier aan als verblijf.

⁵⁷ DENYS B., l.c., p. 137

25 maart 1942, de verhuizing (KADOC-KU Leuven. Beeldarchief Benedictijnen Abdij Zevenkerken. KFH5824)

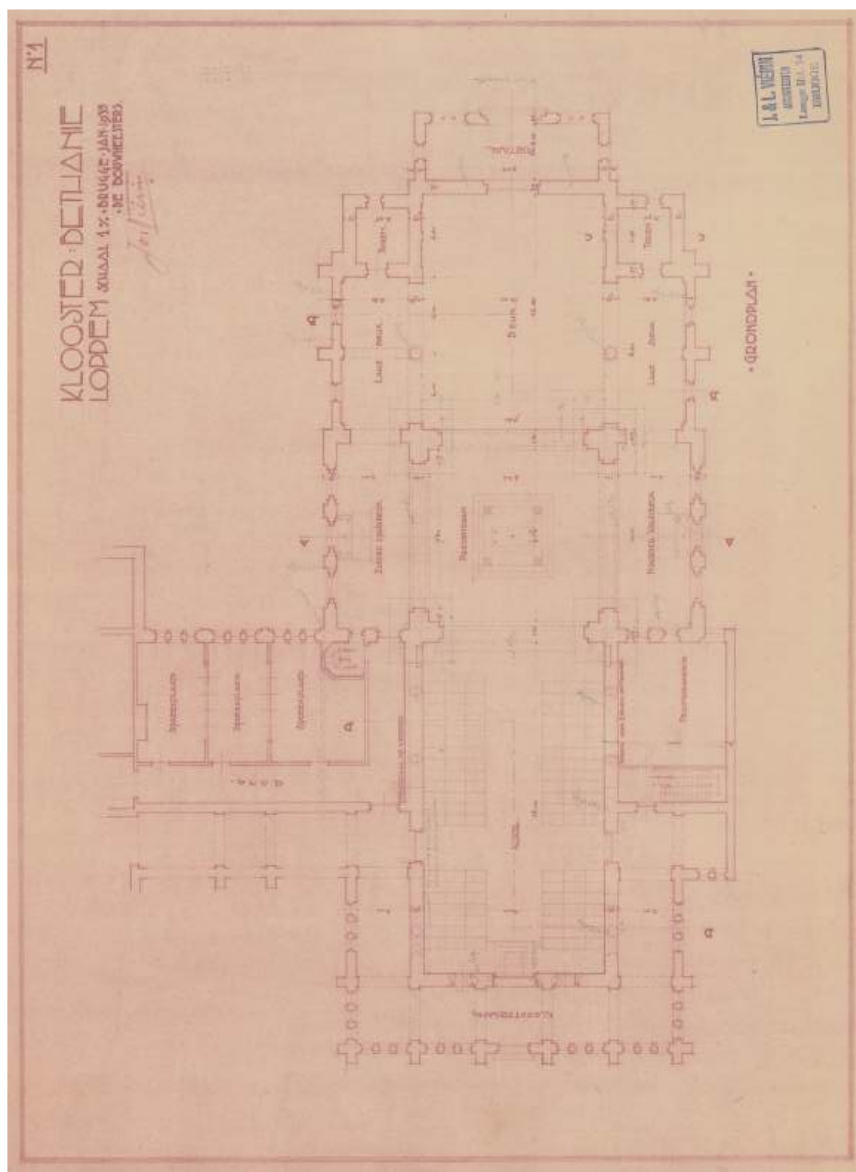

De gemeenschap van Zevenkerken in ballingschap in Bethanië (KADOC-KU Leuven. Beeldarchief Benedictijnen Abdij Zevenkerken. KFH5824)

Het overlijden van de eerste priorin en de verdere uitbouw van het klooster

Tegen het einde van de oorlog werd het duidelijk dat priorin Marie-Paule ongeneeslijk ziek was. Ze werd nog geopereerd in december 1943 door dokter Sebrechts in Brugge, maar de kanker was reeds te ver uitgezaaid. Ze overleed op 4 mei 1944 en werd voorlopig opgevolgd door Mère Colombe Nicolaers die op 11 mei 1945 werd bevestigd in haar functie.

Zuster Marie-Paule Blomme heeft in 1924 de bouw van de westvleugel met ingang en onthaalruimte, met de huiskapel en de sacristie en de bouw van de eerste vleugel rechts aan de zuidzijde meegemaakt. Onder haar leiding kwam in 1929 ook de oostvleugel achteraan tot stand met de refter, studiezaal, wasruimte en keuken en werd tenslotte ook de kerk gebouwd in 1935-1936. De kerk werd opgetrokken in de as van west naar oost. In het oosten werd ook de refter gebouwd. Dit is symbolisch: het kerkgebeuren voedt de geest, de refter het lichaam.

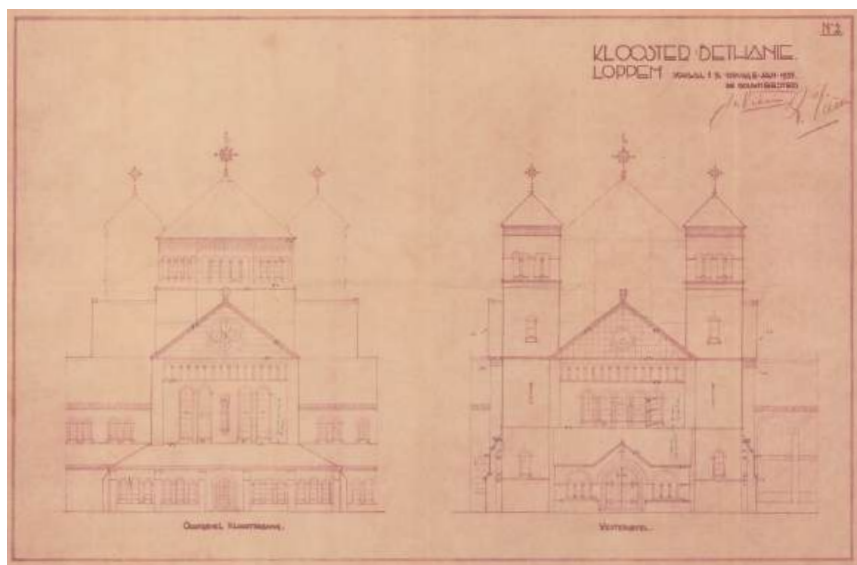

Plan van het klooster met de kerk in 1935 door Jos Viérin (Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/K./7059)

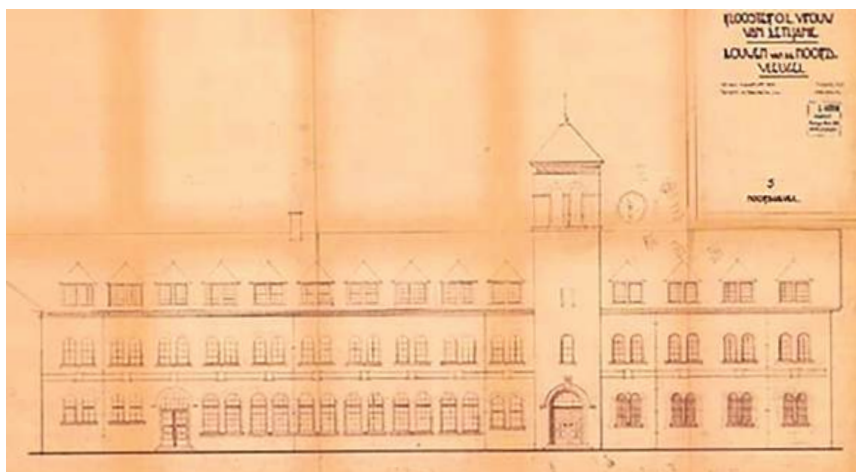
Onder leiding van Moeder Overste Colombe werd vervolgens in 1948 naar de plannen van architect Luc Viérin de grote refter gebouwd en in 1957 de noordvleugel links, daar waar nu de zusters verblijven. De uitvoerders waren opnieuw de firma Verhaeghe, nu met als hoofdaannemer André Verhaeghe.

De twee geplande torens naast de kerk waren financieel niet haalbaar, de grote financiële crisis van de jaren 30 hadden de weldoeners en geldschietters de das omgedaan.

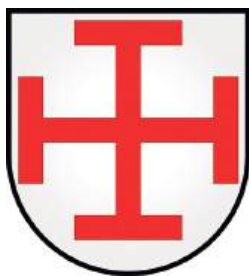
Wat er wel bijkwam is echter indrukwekkend. In 1957 werd de volledige noordervleugel uitgebouwd onder de kundige leiding van Luc Viérin, met de kapittelzaal, de bibliotheek en het scriptorium. Tegen de gevel staat een vierkante klokkentoren onder tentdak. Op de verdieping situeert zich het verblijf van de zusters. In 1947 had dezelfde architect ook een dispensarium ingericht voor zieke zusters die terugkwamen van missiewerk.

De oost- en westgevel plannen van Jos en Luc Viérin uit 1935 (Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/K./6925)

Noordervleugel door Luc Viérin (Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/K./6938)

Verkort krukkenkruis (Wikimedia Commons, cc by Life of Riley)

Hoewel Luc Viérin uiteindelijk het grootste gedeelte van het klooster heeft gebouwd, was het grondplan uiteraard door vader en zoon Viérin uitgetekend. Het klooster straalt daarom een grote uniformiteit uit. Overal ziet men de typisch rozerode baksteen, de zadel-of lessenaarsdaken, de rondbogen. Tussen de verdiepingen werd een omlopende fries aangebracht met visgraatmotief onderbroken door krukkenkruisen.

De architectuur van Bethanië en Zevenkerken vertoont sterke gelijkenissen onder andere door het materiaalgebruik (de rozerode bakstenen met eenvoudige lijnen), de sobere maar geraffineerde en wisselende versiering van het metselwerk en de identieke achthoekige lantaarntoren onder kegeldak, met smeedijzeren kruis. De gevels worden verlevendigd met siermetselwerk zoals de omlopende lijst met meandermotief onder de dakranden, het rastervormige metselwerk in de topgevels van de westgevel en vieringramen en lijst met ruitmotief bij de vieringtoren. De gekoppelde rondboogvensters bij de westgevel en vieringtoren steunen op natuurstenen of bakstenen zuiltjes en hebben

witstenen teerlingkapitelen. Het portaal aan de westgevel kent een lessenaarsdak rustend op een open houten dakstoel. Boven de ingang valt het medaillon op met het bovenvermelde Christusmonogram. Op de top van de westgevel staat een bekronend natuurstenen kruis en tegen de koorgevel hangt een witstenen beeld van Maria met kind op een sokkel, onder een baldakijn.

Indeling en omgeving van het klooster en de kerk

De Viérin's streefden naar een 'Gesamtkunstwerk' waarmee ze van binnen en buiten één geheel wilden maken. Zij waren dus ook belangrijk voor de aankleding van de gebouwen binnenin. Het mag ons dus niet verwonderen dat Jos Viérin ook meubelen, tafelzilver of behang ontwierp.

Het kloosterpand:

In het kloosterpand zijn de gangen wit geschilderd met rondbooggewelven geritmeerd door bakstenen gordelbogen, vloeren met cementtegels (uit Hemiksem behalve het gedeelte uit 1957), met florale motieven. Langs de kloostergang liggen de vleugels met hun eigen functie. De tuin in het midden

Bethanië ca. 1960 (collectie Gemeentearchief Zedelgem).

is heraangelegd met partijen gras en borders met vaste planten. De middengang die de tuin doormidden snijdt heeft een verhoogde kleine vijver met zitbanken.

Westvleugel:

Een deel van de westvleugel werd gebouwd in 1924 (samen met de zuidvleugel), met een portiek en toegang versierd met art-deco motieven. Het tweede deel van de westvleugel kwam er pas in 1957 samen met de noordvleugel. Binnenin komt men in het atrium waar de bezoekers onthaald worden. Let op de fraaie vloer met mozaïek in granito. Men stapt er binnen via een rondboogdeur met vermelding '1957'. De ruime kapel wordt verlicht door gekoppelde tweelichten, ten westen bevindt zich een roosvenster, met glas in lood.

Zuidvleugel:

De zuidvleugel werd opgetrokken in 1924 en is nu ingericht in functie van de gasten met spreekkamers, eetzaal, keuken en conferentiezaal (in de vroegere kapittelzaal).

Oostvleugel:

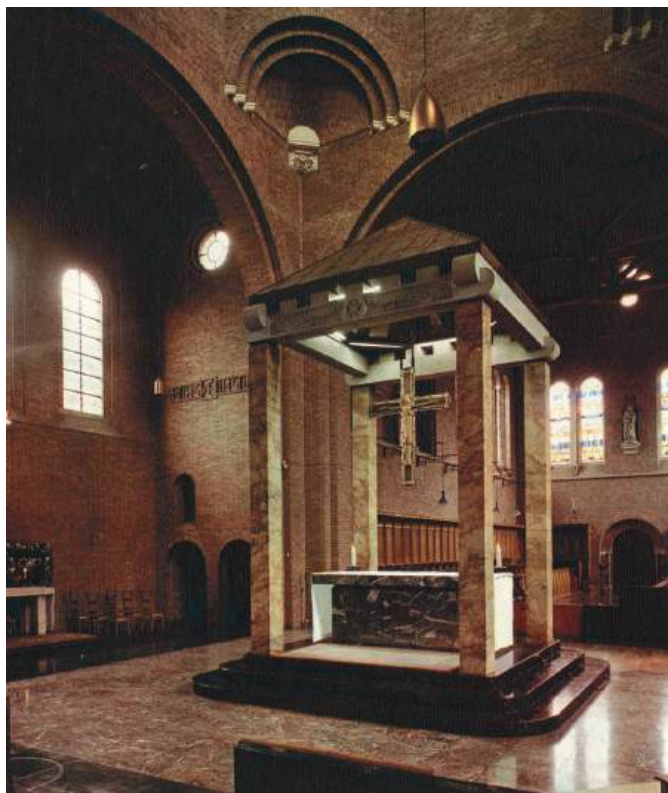
De oostvleugel werd gebouwd in 1929, centraal vindt men de refter (uit 1948) die oorspronkelijk de eetplaats van de zusters vormde en die nu gebruikt wordt door de leerlingen van Zevenkerken. Ernaast ligt de studiezaal van het internaat. Deze refter is een hoge ruimte met zoldering met balken gedragen door standvinken en korbelen met versierde balksleutels. De vloer is in cementtegels in watergroen en zwart.

Noordvleugel:

Daar bevinden zich het washuis, de kapittelzaal, de bibliotheek en het scriptorium.

De kerk:

De kerk werd opgetrokken met sobere bakstenen muren onder een open houten dakstoel. De plattegrond is een Latijns kruis met centrale opstelling van het altaar in de viering met ten westen de driebeukige benedenkerk en ten oosten het gemeenschapskoor met koorgestoelte.

Hoofdaltaar Bethanië (collectie Gemeentearchief Zedelgem)

Voor de vloer gebruikte men meerdere marmersoorten (grijs, zwart, rouge royale) en andere rijke materialen afkomstig van de diverse missioneringsgebieden. De viering, een achthoekige lantaarntoren op trompen onder een open dakstoel, met rondbogen, steunt op eenvoudige pijlers.

Het verhoogde hoofdaltaar is beeldbepalend en bevindt zich onder een overkapping (ciborium) met vier gele marmeren zuilen. Het gewelf (de binnenkant) van het ciborium is bekleed met gedreven koper met afbeelding van de eeuwige lofprijzingen der engelen. Het altaar is samengesteld uit een blad in groen resedamarmer, met aan de zuidkant het alliantiewapen van Albert van Caloen en zijn echtgenote Marie-Theresia van Ockerhout. Boven het altaar is

een bronzen kruis aangebracht, versierd met goud en kristal met aan beide zijden een beeld van de verheerlijkte Christus. Aan de koorzijde heeft Hij een serene en aan de zuidzijde een meelijdende uitdrukking. Een tentdak bekleed met veelkleurig Chinees lakwerk rustend op een architraaf met aan de westkant een bas-reliëf met pauwen (het symbool van de verrijzenis, eeuwigheid en contemplatie) bekroont het geheel.

De zij-altaren zijn versierd met blauwhardstenen beelden van respectievelijk de H. Benedictus (zuid) en de H. Scholastica (noord), dit alles onder een marmeren baldakijn. De altaren staan tegen een witgeaderde, grijs marmeren plaat uitgewerkt à livre ouvert⁵⁸. Het noordaltaar heeft een kunstig uitgewerkt tabernakel in groene malachiet en is versierd met uit ivoor gesneden engelfiguren. Bovenop ligt een dakje van chinees lakwerk (zoals het dak van het altaar). Het zuidaltaar heeft een kruisbeeld geflankeerd door twee kandelaars in hout met gele marmer en mozaïek.

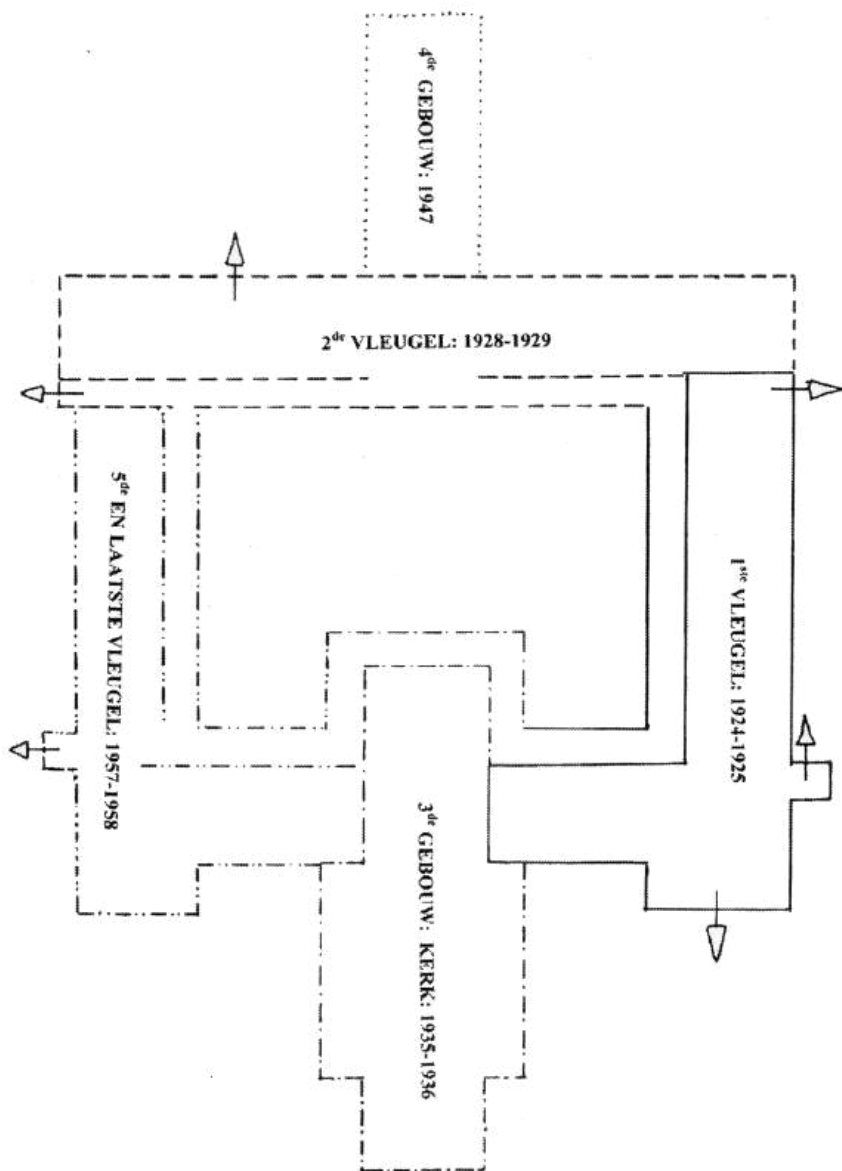
Het koorgedeelte heeft aan beide zijden een tribune met blauwhardstenen zuilen geïnspireerd op de basiliek van Sint-Laurentius-buiten-de muren te Rome, aan de zuidzijde bevindt zich ten behoeve van zieke zusters een afgesloten glaswand, aan de noordzijde staat het orgel. Het meubilair is een koorgestoelte in Sloveens eikenhout uitgevoerd door het Brugs bedrijf Nobilis. Boven het koorgestoelte ziet men nog de oorspronkelijke armaturen met lampen. Het orgel is door de Belgische componist en organist Flor Peeters ontworpen en in 1937 uitgevoerd door de orgelbouwers Leyers en Verscheuren uit Tongeren.

De glasramen met abstracte motieven dateren van het einde van de jaren 1950 en zijn toen gerealiseerd door de Brugse glazenier Michel Martens. Het edelsmeedwerk is van de hand van de gebroeders Devroye uit Brussel.

De omgeving:

De gebouwen zijn omgeven door tuinen en parkgebied met een vijver ten noorden van de priorij. Ten noordoosten bevindt zich een boerderijgebouw van circa 1942 dat nu gerenoveerd is en in gebruik is door het internaat.

⁵⁸ Vooral over marmer spreekt men van de techniek 'à livre ouvert', zoals een open boek, het lijnenspel moet in elkaar overvloeien.

Plattegrond van de priorij Bethanië te Loppem met de aanduiding van de totstandkoming van de diverse gedeelten, zie R. DE LAERE, "Priorij O.-L.-Vr. van Bethanië te Loppem", Zilleghem, jg. 23, nr. 1, 2002, p. 23.

Waar staan de zusters voor?

De tweede priorin M. Columba Nicolaers werd opgevolgd door M. Myriam Tits (1987-1996). De volgende twee priorinnen waren M. Andrea Blancquaert (1996-2001) en M. Christel Cuendet (2001-2008). Sinds 2008 is Hannah Van Quakebeke priorin⁵⁹.

Missiewerk

M. Columba (reisduif) Nicolaers, de tweede priorin, legde nog meer dan haar voorgangster de nadruk op missiewerk. De sterke internationale expansie die in de loop der jaren vanuit Bethanië tot stand was gekomen, maakte het in 1946 noodzakelijk om het institutioneel kader aan te passen. Daarom werd een nieuwe congregatie 'la Reine des Apôtres', 'de Koningin van de Apostelen' gesticht en erkend als instituut van pauselijk recht. De congregatie bestond uit Bethanië en haar stichtingen in Congo en Portugal. In Congo kwamen vanaf de jaren 1940 de eerste inlandse roepingen. Ze werden opgevangen in het klooster van Mukabe, dat in 1949 tot een echt noviciaat werd omgevormd. Door de sterke groei van het aantal zusters werd het noviciaat in 1954 naar Lubudi verplaatst. In België zelf liep het aantal roepingen vanaf de jaren 1950-1960 sterk terug. Aanpassing en vernieuwing drongen zich ook op voor de zusters van Bethanië. De oproep van Vaticanum II voor nieuwe missie-stichtingen bracht bovendien de benedictinessen naar Lubumbashi en naar Brazilië. Tegelijk verzelfstandigden de bestaande gemeenschappen in Congo en Portugal.

Le Monastère de l'Alliance

Na het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) veranderde ook de voertaal in het klooster van Frans naar Nederlands. Een groot deel van de (Franstalige) zusters verliet eind de jaren 1960 het klooster voor een nieuw klooster in Rixensart (Waals-Brabant): le Monastère de l'Alliance. Deze priorij werd vanuit Bethanië gesticht. De zusters kwamen uit Loppem, uit Ukkel en een aantal zusters kwamen terug uit Afrika. Ze namen hun intrek in een gloednieuw

⁵⁹ Veel van de in dit hoofdstuk weergegeven informatie is te danken aan Zr. Marie-Benoît Meeus: «Histoire des Moniales Bénédictines de la Reine des Apôtres, 1993, 1997 en 2001».

gebouw getekend in 1964 door architect Roger Bastin en afgewerkt in 1969, volledig in beton. Bij het binnenkomen in het atrium, de onthaalruimte en in de twee patio's, valt onmiddellijk het licht en de openheid op. Dat was ook de bedoeling. Na het Tweede Vaticaans Concilie stelt de gemeenschap zich open op. Het gebouw laat toe om allerlei activiteiten, opleidingen en vormingen te organiseren. Kortom, het is een plaats voor ontmoeting, letterlijk en figuurlijk.

Roger Bastin ontwierp een modern gebouw met twee vleugels met meerdere verdiepingen, een centraal gedeelte met de kapel, de patio's en uiteraard het atrium en een kortere vleugel die het geheel afsluit. Hoewel hypermodern voor zijn tijd, was het plan uiteindelijk toch traditioneel, met dit centraal gedeelte, met in de vleugels de wandelgangen en de cellen voor de zusters en voor eventuele bezoekers en met de twee refters in de korte vleugel.

Le monastère de l'Alliance ('Rétro Rixensart' - collectie Jean-Claude Renier)

Le prieuré de l'Assomption

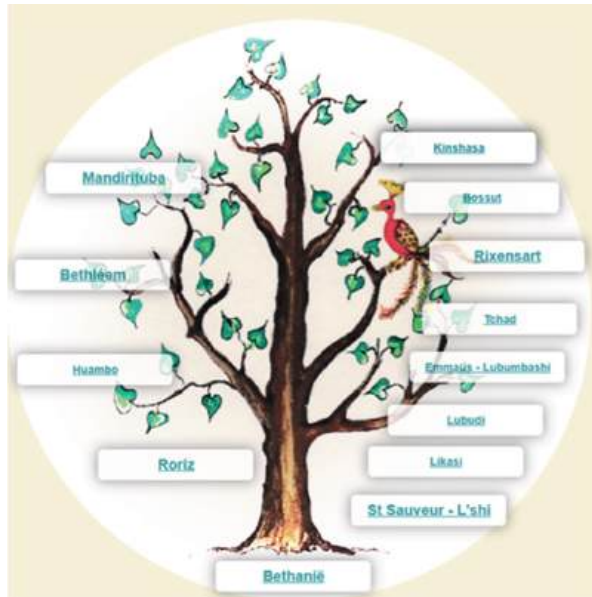
Een beperkt gedeelte van de vroegere zusters van Bethanië kwam later terecht in Bossut, ook in Waals-Brabant, in de Prieuré de l'Assomption, op een kleine 20 km van Rixensart, waarvan ze afhangen.

*Le Prieuré de l'Assomption à Bossut
(collectie Monastère de l'Alliance de
Rixensart)*

De levensboom, die wordt bewaard in de priorij, geeft de verspreiding weer van de zusters benedictinessen vanuit de bron: de priorij Bethanië.

De levensboom zoals bewaard in de priorij Bethanië vzw (collectie Priorij Bethanië, foto Raymond Van Nieuwenhuyse)

De levensboom met alle vertakkingen vanuit Bethanië (collectie monastère de l'Alliance à Rixensart)

Mosteiro Santa Escolástica, Roriz-Portugal

Mosteiro Santa Escolástica, Roriz-Portugal (collectie monastère de l'Alliance à Rixensart)

Het Mosteiro Santa Escolástica, Roriz in Portugal werd gesticht in 1935. De naam 'Het monasterium van de heilige Scholastica' verwijst naar het verhaal van Benedictus en Scholastica.

Casa de S. Bento, Huambo-Angola

Vanuit Roriz in Portugal werd later een nieuw huis gesticht in Angola, Casa de S. Bento, Huambo.

Le Monastère Saint Sauveur, Lubumbashi

De oudste stichting vanuit Bethanië te Loppem bevond zich in Likasi-Panda in de (Democratische Republiek Congo (DRC), 1922) onder de naam Monastère du Saint Sauveur. Enkele maanden na de stichting van Bethanië in Loppem reisden al de eerste drie missiezusters, onder leiding van zuster Monique, naar Likasi-Panda (toen Jadotville). De stichting Saint Sauveur was vooral gericht op het geven van onderwijs aan de lokale jeugd. Na de erkenning door Rome steeg het aantal kandidaten zodat een ander onderkomen moest gezocht worden te Lubudi. Daar was ook een belangrijke Normaalschool gevestigd waar de jonge zusters hun pedagogische opleiding konden volgen. Thans zijn er meerdere schoolgemeenschappen die geleid worden door

Monastère Saint Sauveur, Lubumbashi (collectie monastère de l'Alliance à Rixensart)

Prieuré Sainte Agathe - Lolo - Tjaad (collectie monastère de l'Alliance à Rixensart)

Afrikaanse benedictinessen onder meer in Likasi-Panda en in Lubumbashi (1980). Beide kloosters dragen dezelfde naam Saint Sauveur. Ook in Lubudi vindt men een eenvoudige priorij. De benedictinessen staan er in voor het internaat van de jonge meisjes die les volgen aan de plaatselijke Normaalschool. Zij baatten er ook een gasthuis uit voor oudere personen. In 2005-2007 werd door de benedictinessen een nieuwe stichting opgericht in Tjaad.

Bij de oprichting op 11 januari 2007 van de priorij Sainte Agathe in Lolo, Tjaad, was ook zuster Françoise-Noël aanwezig vanuit het Monasterium de l'Alliance van Rixensart. De eerste vleugel van het eenvoudige monasterium

omvat 12 cellen, een refter, een keuken en een klein hotel voor gasten. Ernaast vindt men een klaslokaal. De zusters baatten er ook een “hospice” uit voor oudere arme personen.

Le Prieuré d'Emmaüs, Lubumbashi

Deze priorij werd vanuit Bethanië gesticht in 1963 op vraag van Mgr. Cornelis, o.s.b., aartsbisschop van Lubumbashi. In het midden van de priorij Emmaüs in Lubumbashi vindt men de kerk, het huis van de plaatselijke leiding en errond de cellen voor de zusters, de eetplaatsen en de keukens, een vergaderzaal en een bibliotheek. De zusters bieden er ook onderdak aan een aantal weduwen en dakloze vrouwen.

De priorij Emmaüs te Lubumbashi, DRC, links en rechts de ontmoeting van Jezus met twee jongeren te Emmaüs (collectie monastère de l'Alliance à Rixensart)

Le Prieuré Arbre de Vie, Kinshasa

Vanuit Lubumbashi werd in 1997 ook een priorij opgericht in de hoofdstad Kinshasa. Sinds 2011 bevindt deze priorij zich op een nieuwe locatie, buiten de stad. Deze bescheiden priorij genaamd de ‘Priorij van de Levensboom’, gericht op duurzame ontwikkeling, hangt nu af van de priorij van Rixensart. De zusters hebben er fruitbomen geplant en er een moestuin ontwikkeld met behulp van plaatselijke jongeren die op die wijze hun studies bekostigen. Arme vrouwen kunnen er fruit of groenten kopen aan een bescheiden bedrag en die met winst op de markten verkopen. Ook drinkwater is er ter beschikking. In 2016 werd er bovendien een bescheiden geneeskundig centrum geopend.

Ophalen van drinkwater bij de Prieuré Arbre de Vie, Kinshasa (collectie monastère de l'Alliance à Rixensart)

Mosteiro do Encontro

De zusters van Bethanië richtten in 1963 in Brazilië een nieuw monasterium op 'O Mosteiro do Encontro', 'Het monasterium van de ontmoeting'. Dit klooster richtte in 1989 op zijn beurt een nieuw monasterium op in het Amazonegebied, 'Mosteiro da Água Viva'. Dit klooster verdween in 2023. In 1999 vestigde het monasterium 'O Mosteiro do Encontro' zich in Mandirituba-Parana. Vandaag vormt dit monasterium één van de belangrijkste kloosters in Brazilië.

Le Monastère de l'Emmanuel

Dit klooster vormt een buitenbeetje binnen de Congregatie van de Koningin van de Apostelen. Het initiatief voor de oprichting ervan kwam in 1954 immers van de Melkitische aartsbisschop van Galiléa, Mgr. Georges Selim Hakim, de latere Patriarch Maximos V. Nochtans zijn de zusters wel degelijk benedictinessen. De zusters stichters waren immers afkomstig van het Benedictijnse Monasterium van Médéa: 'La Font Saint-Joseph du Bessillon' in Algerije. Het monasterium Emmanuel is echter ook lid van de Melkitische (orthodoxe) kerk. Het monasterium is gevestigd in Bethlehem, dicht bij de Grot van de geboorte van Christus in de Geboortekerk. Emmanuel is een jongensnaam die afkomstig is van de Hebreeuwse naam Immanuel. Dit betekent 'God met ons'. Met deze naam wordt in de Bijbel door de profeet Jesaja (7:14 en 8:8) de Messias aangekondigd.

Le Monastère de l'Emmanuel (collectie monastère de l'Alliance à Rixensart)

De toekomst is begonnen

De Zonnemeisjes

De zusters waren, naast hun missiewerk en contemplatie, bekommerd om het welzijn van de jonge meisjes uit Loppem, voor wie er geen verenigingsleven bestond. Zuster Benedicta (Hurtecant) was de eerste schakel in de ontwikkeling van wat later de Sinte-Paulakring en de Zonnemeisjes zou worden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had de bevolking van Loppem van nabij kennis gemaakt met Benedicta die toen haar dispensarium opengesteld had voor de zieke Loppemnaars en luisterde naar hun dagelijkse bekommernissen en hun raad gaf. Haar kennis van allergieën en huidaandoeningen en haar zelfgemaakte zalfjes waren algemeen gekend. Op die wijze was ze een toeverlaat en vertrouwenspersoon geworden voor vele Loppemnaars. De afstand tot de

Een groep jongere 'zonnemeisjes', ca. 1945 (collectie Priorij Bethanië vzw)

normaal uitsluitend Franssprekende benedictinessen was tot dan groot geweest. Met de Tweede Wereldoorlog was bovendien het verenigingsleven in Loppem en omstreken zo goed als stilgevallen. Samen met pater Basile van Zevenkerken die de geestelijke raadgever was, aangeduid door Dom Nève, werden in 1942 twee meisjesgroepen opgericht: één voor meisjes van 16-18 jaar en één voor meisjes van 18 jaar tot hun huwelijksleeftijd. Geleidelijk ontstonden er ook nog twee damesgroepen: een voor oudere dames en een voor jonggehuwde dames. De kring van meisjes uit Loppem en omstreken kwam onder meer op zondag samen om te dansen, toneel te spelen en voor spiritueel onderricht. Ondanks de aanvankelijke tegenkanting van de lokale geestelijkheid, hielden zuster Benedicta en pater Basile dit vol tot in 1972⁶⁰. De werking van de Zonnemeisjes stopte ongeveer gelijktijdig met de start van de opvang in het internaat van de meisjes uit de school van Zevenkerken.

⁶⁰ Zie VRIELYNCK B., 'De Sinte Paulakring en de Zonnemeisjes van Bethanië', Zilleghem, jg. 46, nr. 1, 2025, p. 18-32.

Een meisjesinternaat

Door het missiewerk verlieten vele zusters de priorij Bethanië om zich in de missieposten te vestigen. Bovendien kwamen door de vervlaamsing van de priorij en het vertrek van (Franstalige) zusters naar Rixensart een groot aantal kamers vrij in de priorij van Loppem. In 1969 kreeg daarom het meisjesinternaat van de abdijschool van Zevenkerken er een onderkomen. Lange tijd zorgden een drietal zusters voor de begeleiding van de meisjes. Momenteel is het dagelijkse reilen en zeilen in handen van toegewijde lekenopvoedsters. De meisjes hadden aanvankelijk hun slaapvertrekken in de vroegere kloostercellen op de eerste verdieping. Enkele meisjes verbleven in de vroegere boerderij. Deze boerderij werd recent vernieuwd en kreeg een nieuwe naam, 't Blomme-hof. Het nieuw opgetrokken pand in L-vorm is gelegen in een oase van rust en omgeven door veel groen. Het is genoemd naar de eerste priorin van Bethanië, Moeder-overste Marie-Paule Blomme. Lange tijd deed dit gebouw dienst als boerderij. Daarmee voorzag de zustergemeenschap in een stukje van haar levensonderhoud. De naam 't Blomme-Hof wil dit stukje geschiedenis levend houden. Een ruime inkomhal met bureauruimte straalt meteen uit wat 't Blomme-hof wil zijn: een plaats waar groepen die de stilte van de site kunnen waarderen, mogen thuiskomen. Op het gelijkvloers zijn er twee polyvalente ruimtes, een goed uitgeruste keukenruimte en een buitenruimte met terras. De 37 éénpersoonskamers met douche op de verdieping zijn tijdens het schooljaar in gebruik voor het meisjesinternaat van Bethanië.

Je vindt in 't Blommehof ook twee zalen die open staan voor alle geïnteresseerden⁶¹. De **Reisduif** is een vierkante zaal (11×10 m) geschikt voor yoga, dans, meditatie of vergaderingen tot 30 à 40 personen, afhankelijk van het meubilair. Deze huiselijke polyvalente ruimte is genoemd naar Moeder-overste Columba Nicolaers († 2001) die Paula Blomme opvolgde. Toen vanuit Bethanië wereldwijd de meeste stichtingen gebeurden, was zij ruim 40 jaar de bezielster van de gemeenschap en van de ontlukende Congregatie. Moeder Columba, wat 'duif' betekent, reisde heel veel naar de verschillende stichtingen. De duif is bovendien ook een attribuut van de heilige Scholastica.

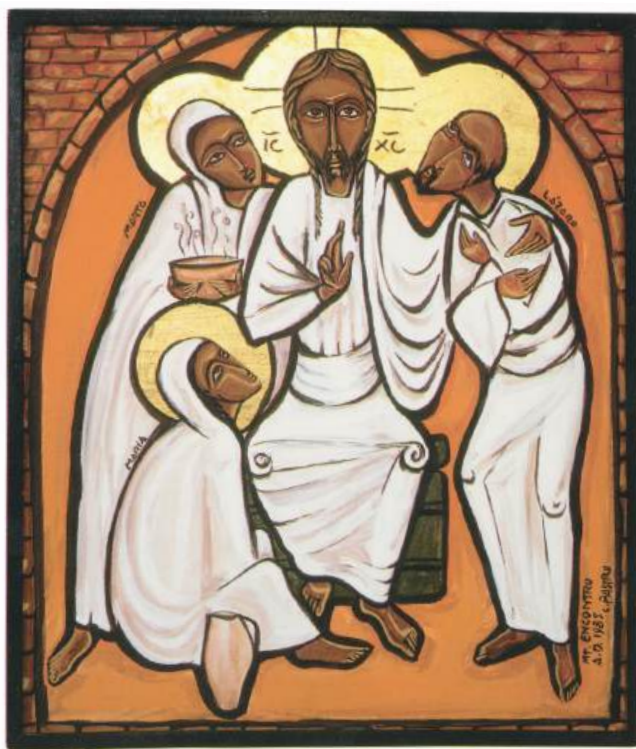
⁶¹ <https://www.priorijbethanie.be/t-blomme-hof/>

De **Zonnestroem** is een grote rechthoekige zaal (20×7 m) waar ruim 80 à 100 mensen kunnen vergaderen. Deze ruimte is multifunctioneel en heeft over de hele lengte een aanpalend overdekt terras. Deze ruimte is vernoemd naar de in 1942 door Zuster Benedicta (Julienne Hurtekant) († 1989) opgerichte 'Zonnestroemen'.

Het gastenkwartier

Naast het internaat biedt de priorij van Bethanië ook ruimte aan een groot gastenkwartier⁶². Zoals de benedictijnse traditie het wil, heeft het klooster van Bethanië een belangrijke onthaalfunctie: al wie in groep of individueel gedurende korte of langere periode gebed, vrede en rust zoekt, kan rekenen op een gastvrij onthaal in dit bezinningshuis. De zusters ontvangen hun gasten in een oase van groen. Je kunt een dag, een weekend of een hele week delen in dit leven van stilte en gebed. Reserveringen staan open voor individuen en voor groepen (ook voor een dagactiviteit: vergadering, vormingsdag, enz.). Groepen met een eigen programma worden uitgenodigd om minstens één keer bij de gebedsmomenten van de zusters aan te sluiten. In het gastenverblijf wordt het avondmaal in stilte genomen, terwijl er bij het ontbijt en het middagmaal rustig gesproken kan worden. Voor mensen die wat dieper de stilte willen ingaan, is het mogelijk om alle maaltijden in stilte te nemen. De zuster gemeenschap staat ook open voor vragen van wie een persoonlijk traject wenst te volgen: een sabbattijd, een langer verblijf, een intensievere stilte of een stage in het monastieke leven. Op die wijze kom je ook meer te weten over het leven in het klooster. De monialen van O.L.V. van Bethanië leven volgens de regel van de H. Benedictus: gebedsleven, lectio divina, werk, gemeenschapsleven, openheid en zendingsbereidheid. Getuigend over de spiritualiteit van hun gemeenschap, verwijzen de Zusters van Bethanië graag naar de icoon van de vrienden van Jezus, geschilderd in 1985 voor de priorij door de Braziliaanse kunstenaar Claudio Pastro.

⁶² <https://www.priorijbethanie.be/gastenverblijf/>

Icoon van de vrienden van Jezus (collectie Gemeentearchief Zedelgem)

De icoon toont onder een romaanse boog van het Bethanië van Loppem vier personages van het Bethanië van Israël: Jezus op bezoek bij zijn beste vrienden Martha, Maria (aan zijn voeten) en Lazarus. De naam 'Bethanië' werd aan deze gemeenschap gegeven als een spiegel waarin de zusters lezen hoe Jezus verlangt dat zij biddend luisteren zoals Maria, dienen zoals Martha en getuigen zoals de verrezen Lazarus, dat Christus Leven is en Leven geeft. Bethanië is een huis van Verrijzenis⁶³.

⁶³ Wie meer wil weten over het leven in het klooster, luister naar de getuigenis van de priorin Hannah: <https://www.kuleuven.be/thomas/page/videodatabank/view/215944/>

Wij danken

De medewerkers van het Provinciaal Archief te Sint-Andries Brugge, waar het archief van de NV Verhaeghe wordt bewaard en de medewerkers van het Gemeente Archief van Zedelgem. Wij zijn ook bijzonder dankbaar voor de medewerking van de zusters benedictinessen van de priorij van Bethanië en de abdij van Rixensart. Tenslotte danken wij ook Zr. Marie-Benoît Meeûs, Rita Deboodt, Roland De Laere, Bertrand Denys, Idès D'hont, Wilfried Hermy, Frederic Verhaeghe die met hun diverse bijdragen instonden voor informatie over het ontstaan en het wezen van de priorij Bethanië of over het oorlogshospitaal in de abdij van Zevenkerken.

Colofon

Deze brochure kwam tot stand door de Heemkundige Kring Pastoor Ronse van Zedelgem in samenwerking met de gemeente Zedelgem naar aanleiding van Open Monumentendag 2025.

De brochure mag niet verkocht worden.

Auteurs: Christian Deneve en Brigitte Vrielynck met medewerking van Paul Vandenbussche

Vormgeving en druk: Drukkerij Eurodesign, Veldegem, Tel. 0475 73 04 16, drukkerijeurodesign@telenet.be

D/2025/2799/1

V.U. Annick Vermeulen, Pater Amaat Vynckeplein 1, 8210 Zedelgem

(collectie Priorij Bethanië vzw)

Werklieden van de firma Verhaeghe (Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/F./F.V./79282)

Zedelgem

